

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Způsoby posilování vnějších vztahů vězňů s rodinou

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Hana Jůzlová

Vypracoval:
Vilém Rosický

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci, na téma „Způsoby posilování vnějších vztahů vězňů s rodinou“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně...dne 20.4.2011

Podpis.....

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Haně Jůzlové, za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Aleně Rosické za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Vilém Rosický

Obsah:

ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1. RODINA A VÝCHOVA.....	9
1.1 Definice rodiny.....	10
1.2 Vývoj rodiny.....	12
1.3 Funkce rodiny.....	13
1.4 Cíle a formy výchovy.....	16
2. POSTAVENÍ RODINY V SOUČASNOSTI.....	18
2.1 Současná situace rodiny v ČR.....	20
2.2 Negativní tendence ve výchově.....	22
3. VÝKON VAZBY A KONTAKTY OBVINĚNÝCH S RODINOU.....	25
3.1 Hlavní zásady výkonu vazby.....	26
3.2 Příjem obviněných do výkonu vazby.....	27
3.3 Korespondence obviněných.....	28
3.4 Užívání telefonu obviněnými.....	29
3.5 Návštěvy obviněných	30
4. VÝKON TRESTU A KONTAKTY ODSOUZENÝCH S RODINOU	30
4.1 Hlavní zásady výkonu trestu.....	31
4.2 Příjem odsouzených do výkonu trestu odnětí svobody.....	33
4.3 Korespondence odsouzených.....	34
4.4 Užívání telefonu odsouzenými.....	35
4.5 Návštěvy odsouzených.....	36
5. POSILOVÁNÍ VNĚJŠÍCH VZTAHŮ VĚZNĚNÝCH S RODINOU.....	37
5.1 Penitenciární diagnostika.....	37
5.2 Podíl a úloha zaměstnanců věznice při práci s vězni.....	38
5.3 Programy zacházení	41
5.4 Nové perspektivy zacházení s vězni.....	45

II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	47
6. VLASTNÍ PRŮZKUM.....	48
6.1 Cíl průzkumu.....	48
6.2 Metodika průzkumu.....	48
6.3 Analytická jednotka.....	48
6.4 Analýza průzkumu.....	50
6.4 Závěr průzkumné části.....	56
7. ZÁVĚR.....	58
8. RESUMÉ.....	59
9. ANOTACE.....	60
10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	61
11. PŘÍLOHY.....	63

ÚVOD

„Jeden se setká s nezdarem, druhý uspěje. Ty si s tím však nelam hlavu. Plodná je pouze ona velká spolupráce jednoho skrze druhého. „

„Je třeba se snažit obohatit společenství, protože jen to zase obohacuje člověka.“

(Antoine de Saint-Exupéry)

Společnost si klade za cíl, aby každý její člen samostatně fungoval a žil plnohodnotným životem. V zájmu celé společnosti je, aby co nejméně lidí přestupovalo zákon a páchalo trestnou činnost. Zájmem je také to, aby osoby, které vykonají trestný čin, byly potrestány způsobem, který je odradí od opakované trestné činnosti. Nejtěžším trestem v České republice je trest odnětí svobody. Osoby, které páchají trestnou činnost, mají značné obtíže v začlenění se do normálního života společnosti, jsou však její součástí a společnost s nimi musí počítat.

Vězni, kteří opouští brány věznice, se často nachází v obtížné životní situaci, která je charakteristická kumulací problémů. Mnozí jsou bez bytového zázemí, jsou nezaměstnaní a chybí jim dostatečná kvalifikace a vzdělání. Pracovní a životní návyky jsou na nízké úrovni. Také se velmi často potýkají se zadlužeností, která je způsobená trestnou činností a tato insolvence s délkou uvěznění vzrůstá. Mnozí z trestaných mají zcela přetřhané sociální vazby s okolím a se svou rodinou. Po propuštění z vězení se tyto osoby dostanou do situace, kdy musí řešit všechny tyto problémy v podstatě současně. Úspěšnému začlenění se do společnosti brání často jejich osobnostní charakteristiky, a také vliv životní situace na jejich životní styl. Většinová společnost necítí k těmto lidem příliš soucit ani pochopení, převládá ve větší míře nesympatie a pohoršení.

Důležitou roli v této krizové etapě života bude hrát rodina, rodinné prostředí, sociální opora, ale i odolnost každého jedince ke zvládání krizových situací. Rodinné zázemí je nesmírně důležité pro každého člověka, a proto ve výkonu trestu platí, že odsouzený, který se má po výkonu trestu kam vrátit, který má rodinné zázemí, má lepší předpoklady pro nový start do života.

Již patnáctým rokem pracuji ve Vazební věznici Brno jako inspektor dozorčí služby. Při své práci se také často setkávám s vězni a jejichmi životními různobarevnými příběhy. Ze své zkušenosti často vidím, že je to právě rodina, kdo odsouzeným nejvíce pomáhá přežít vězeňské prostředí. Někteří odsouzení si nedovedou ani představit, že by o své blízké přišli nebo že by k nim blízcí otočili zády. V této pozici rodiny jsem se jednou ocitl i já, protože do výkonu trestu nastoupil i můj mladší bratr. Shodou okolností jsem byl ve službě, když

bratr přišel do výkonu trestu. Okamžitě mi proběhlo hlavou společné krásné dětství, které jsme spolu prožily a uvědomil si, že každý člověk se v životě dopouští chyb a omylů. Nikdy jsem ho nezavrhl kvůli jeho selhání, což také snad přispělo k tomu, že dnes má spokojený rodinný život.

V bakalářské práci se zabývám okolnostmi, které nejvíce posilují vnější vztahy vězňů s rodinou. Uvádím jednotlivé možnosti navazování rodinných kontaktů u uvězněných. Prezentuji problémy postihující vězně při navazování rodinných vztahů a pokouším se na tyto těžkosti nalézt vhodnou odpověď. Posilování kontaktů vězňů s rodinou patří mezi významnou práci vězeňského personálu a má velký vliv na úspěšné začlenění vězně do normálního života společnosti, a proto se domnívám, že zabývání se tímto tématem mi případně velmi důležité.

Cílem práce je zjistit, jaké jsou efektivní možnosti posilování vnějších vztahů s rodinou, případně doplnit i jiná řešení, která mohou vést ke sblížení rodiny s odsouzeným.

V Evropských vězeňských pravidlech je popsán souhrn tzv. programů zacházení, které slouží jako nástroje vedoucí k nápravě a kontaktu s rodinou. Popisují, jak vězni vnímají programy, které jim umožňují kontakt s okolním světem, jaké problémy odsouzené tíží a jaké jsou jejich očekávání do budoucnosti. Odpovědi na tyto otázky hledám v praktické části bakalářské práce, kde metodou dotazníku zjišťuji náhled vězňů na problematiku udržení a posílení rodinných pout a vazeb.

Samotným průzkumem se zabývám v metodologické a empirické části. Zde popisují cíle výzkumu, metody a techniky, které jsem si pro toto zjišťování vybral. Výběr výzkumného vzorku i samotnou realizaci dat. Empirická část je věnována interpretaci a analýze dat za použití kvantitativní metody sběru dat za pomoci dotazníku. Na závěr přicházím s vlastními návrhy a doporučeními, které, vycházejí z výsledků výzkumu.

Rodina je základní společenská instituce, která je nejen zdrojem reprodukce, ochrany a lásky, ale také přispívá k formování člověka, který je jejími členy determinován jak pozitivním, tak negativním způsobem. Pokud se její člen dostane do vězení, často právě rodina je schopna a ochotna vězněnému nejen po psychické stránce po celou dobu pomáhat. Rodinné zázemí je tedy nesmírně důležité pro každého člověka ve společnosti, a proto zejména ve výkonu trestu odnětí platí, že odsouzený, který se má po výkonu trestu kam vrátit, který má rodinné zázemí, má lepší předpoklady pro nový start do života. S tím je spojeno menší riziko jeho návratu zpět do vězení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část práce přispívá k lepšímu pochopení a orientaci v následující části práce. Definuji zde rodinu, znaky rodiny, její funkce, prostředí, styly výchovy. Dále se zaměřím na zákonné kontakty vězňů s rodinou a existující možná opatření k posilování rodinných vztahů odsouzených a obviněných.

1. RODINA A VÝCHOVA

Rodina existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Rodina je základní jednotkou každé společnosti. Reprodukuje člověka nejen jako pokračování generace, ale i zprostředkovává mu vzrůstání do jeho kultury a společnosti. Rodina kromě toho propojuje generace, vytváří mezi nimi kontinuitu a pouto solidarity.

Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na důležité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu náležitý typ podpory.

Některé rodiny učí individuální konformitě, jiné individuální vzpouře, některé vedou ke skupinové zodpovědnosti a některé volí z nedostatku jiného, přístup uhýbání životu. Každá rodina učí něco o tom, jak se chovat k vnějšímu světu: jak postupovat, jak se stavět k nespravedlnosti a ošklivým věcem světa a jaký vztah k tomu všemu mít.

V dnešní složité společnosti nemůžeme od rodin očekávat, že naučí své děti všemu. Máme institucionální odborníky, kteří berou část vyučovacího procesu na sebe, a mohutný technologický vzestup nás zahání do věku specializace. Je rozděleno vyučování do institucí mimo rodinu, ztrácí se zřetele fakt, že naše skutečné bohatství leží v našich lidech. Jak se ukazuje, rodina dostává jen zbytky toho, co podniky, škola, církve a vláda získávají tím, že nás školí. Školy oddělují děti od rodičů, podniky vesele očekávají, že muži a ženy budou většinu času mimo domov. (Satirová, 1994 s.324)

Model rodiny tvořený rodiči, jejich dětmi, případně prarodiči vykazuje neobyčejnou stabilitu ve všech epochách vývoje lidstva a ve všech známých současných společnostech. Prakticky neexistuje žádný typ společnosti, který by se neopíral o rodinu jako o svůj základní článek. (Matoušek, 1993)

1.1 Definice rodiny

Jasně a jednoznačně vymezení pojmu rodina je téměř nemožné, protože rodinu lze definovat z hlediska vědních disciplin.

Například v definici autorů Langmeiera a Kňourkové je rodina „institucionalizovaná biosociální skupina, vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistují pokrevní pouta, a z jejich dětí. Z posledních výzkumů o rodině vyplývá, že je to právě rovina psychologická, která se zdá být v této sociální struktuře nenahraditelnou a nezastupitelnou“ (Langmeier, Kňourková, 1984, s.62).

Obsáhlé zamyšlení poskytuje definice, která uvádí, že „rodina je jakýmsi nejuniverzálnějším socializačním činitelem, který poskytuje jedinci identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Učí jedince reagovat žádoucím způsobem v procesu interakce a umožňuje mu i praktické ověření získaných dovedností v rámci výchovy. Uplatňuje se jako regulátor chování jedince a poskytuje mu společensky žádoucí normy. Pod vlivem rodinného působení se vytváří postoje k personálnímu okolí, sobě samému i společnosti.“ (Janoušek a kol.1984, s.115)

Rodina jednotlivci umožňuje, aby v ní nalézal oporu, ztotožňoval se s ní, zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si budoval svou odlišnost. Život v rodině se pohybuje mezi pólem sdílení a pólem osobního soukromí.

„Koncepce systému „rodina“ se opírá o několik jednoduchých principů. Prvky tohoto systému nejsou lidé sami o sobě, nýbrž lidé ve vzájemných interakcích a vztazích. Mluví se o síti vztahů. Rodinu nepoznáváme jen na základě znalosti jednotlivců, neboť chování každého ovlivňuje všechny ostatní“ (Matějček, 1992, s.34).

Rodina je prvním a nejdůležitějším společenstvím ve státě. Je historickou kategorií, její formy, funkce podmiňují charakter existujících výrobních a společenských vztahů, jakož i úroveň kulturního rozvoje společnosti. Naopak rodina zase působí na život společnosti a reprodukci populace. Fyzicky, mravně a esteticky působí na své členy. Tato vzájemná podmíněnost platí vždy a v každém čase. Úlohu rodiny reprezentují základní funkce rodiny – funkce biologická, výchovná, emocionální, ekonomická zabezpečovací a ochranná. Rodina je také sociální institucí. Je součástí sociálních procesů, má sama své zákony a také je vázána platnými zákony společnosti. Rodina a její vztahy podávají charakteristiku každého kulturního systému. Jako instituce je výchozím faktorem pro pochopení života společnosti. Proto byla v sociologii nazvána skupinou primární (přirozenou). Uskutečňují se v ni vztahy intimní kooperace. „Harmonicky vztah mezi dvěma lidmi je veliký dar a

harmonická rodina je zvláštní životní milost“ (Střelec, Maradova, Marhounova, Řehulka, 1992, s. 32).

Člověk vynalezl rodinu, když zjistil, že nikomu se nedá věřit. Rodina je ideální krabičkou poslední záchrany, když přijdou těžké časy, například v dnešních ekonomických krizových letech. Výrazná většina lidí považuje šťastný rodinný život za základ kvality svého života a jako obraz rodiny má pořád před očima tatínka, maminku a jejich děti (Možný, 2002).

Rodina vlastní

Rodina je založena na partnerství dvou rovnoprávných, rovnocenných a milujících se lidí různého pohlaví, kteří si příchodem dítěte založili rodinu a stali se rodiči. Oběma generacím rodina poskytuje potřebné a nenahraditelné teplo domova, které je úzce spjato s představou o lidském štěstí (Matějček, 1986, str.331).

Dítě za své rodiče přijímá ty, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chovají a je pro ně zcela nepodstatné, zda jsou biologickými rodiči. „Rodina zdaleka není jedinou institucí, která bude pečovat o prospěch, ochranu, výchovu a vzdělávání dítěte a která tedy bude mít rovněž vliv na utváření jeho osobnosti. Svou roli tu hraje škola, kamarádi, přátelé, zaměstnání atd. Rodina má mezi všemi jedinečné a výsadní postavení v několika směrech. Jen ona stojí na začátku a má tedy možnost ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích. Nejpřirozenějším způsobem a nejvydatněji může uspokojovat základní psychické potřeby dítěte, je modelem mezilidských vztahů, které si dítě ponese dál do života, jimž bude poměřovat všechny další vztahy, do nichž samo vstoupí. Rodina by měla znamenat pro dítě základní jistotu“ (Matějček, 1994, str. 16, 17).

Rodina náhradní

V dnešní době máme poměrně bohatý výběr možnosti rodinné výchovy pro ty děti, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Takovým důvodem je úmrtí, emigrace, vážné onemocnění nebo postižení rodičů, pro které se nemohou o dítě starat. Někdy se bohužel starat nechtějí, nebo se starají nedostatečně a dítě je z péče takovýchto rodičů odebráno. Mnoho dětí po rozvodu a novém sňatku jednoho z rodičů získává nového otce nebo matku, mnoho z nich je také ve výhradní, převážné, popřípadě částečně péči prarodičů. Pak tu jsou děti, kterým nemůže být zajištěna náležitá péče a výchova ve vlastní širší nebo nově doplněné rodině. Pro tyto děti se nabízí možnost osvojení buď formou adopce, pěstounské péče nebo umístěním do dětského domova (Matějček, 1994).

Rodina nevlastní

Jedná se o takové rodinné společenství, v němž jeden z manželského páru je vlastním biologickým rodičem a ten druhý je biologicky cizí. Z hlediska dítěte je důležité, aby se vytvořilo prostředí stálé a stabilní, které by naplňovalo základní psychické potřeby dítěte, zejména potřebu životní jistoty, bezpečí a lásky. Je důležité dopřát dítěti dostatek času, aby si zvyklo na novou situaci. Nesnažit se mu vnucovat, ani nahrazovat vlastního rodiče a zachovat otevřené rodinné společenství (Matějček, Dytrych, 2002).

1.2 Vývoj rodiny

Současná rodina má své dějiny. Prošla velkými proměnami. Byla na jedné straně glorifikována, na druhé straně až zcela zpochybňována a její smysl a další trvání mnohdy negovány.

Patriarchální rodina

Typická rodinná formace 18. a 19. století je vícegenerační, rozšířená. Byla rodinnou monogamní s výraznou dominancí otce. Její ekonomická aktivita byla velmi výrazná především ve výrobní oblasti, do níž byli zapojeni všichni její členové. Rodina vyráběla vše, co potřebovala k životu, např. typická selská rodina té doby. Vše, co nespotebovala, směňovala. Při tom uspokojovala aspoň v bazální formě potřeby všech svých členů.

Reprodukce patriarchální rodiny byla živelná. Antikoncepční praktiky byly málo známé. Porodnost byla vysoká. Vysoká ovšem byla i celková úmrtnost, zvláště pak kojenecká. Přirozený přírůstek byl rovněž vysoký, více než 1 %, což znamenalo značný nárůst populace. Střední délka života však byla velmi nízká (asi 35 let).

Rozvoj zdravotní péče a celkového zvyšování životní úrovně se promítl i do postupného zlepšování těchto nepříznivých ukazatelů z hlediska pediatrického, hlavně ve snižování kojenecké a pak dětské úmrtnosti.

Tato forma populačního procesu bezprostředně spjatého s patriarchální rodinou se často označuje jako demografické plýtvání (mnoho dětí se rodí, mnoho dětí umírá) (Možný, 1999).

Partnerské vztahy, nukleární rodina

Demokratizační tendence v celé společnosti přeměňují přísné patriarchální vztahy v dřívějším rodinném systému v nové vztahy partnerské, egalitární. Dalším činitelem se ukázala emancipace ženy, která vedla k intenzivnějšímu zaměstnávání žen. To přineslo zákonitě hospodářskou nezávislost žen na mužích. A ta se stále rozvíjí. Odchodem nejprve muže a pak ženy za prací mimo rodinu vyvrcholil přerod patriarchální rodiny v moderní, nukleární rodinu. Významně se na tom podílely proměny v již zmíněné ekonomické aktivitě rodiny, jež se soustředila především na spotřebu, zatímco všechny ostatní aktivity převzala společnost a její příslušné útvary. Tak se rodina stala i v této oblasti závislá na fungování celé společnosti. Nejlépe to charakterizuje dnešní život rodiny ve velkém městě, kde je odkázána prakticky ve všech směrech zajištění svého života na organizaci a na příslušné aktivity společnosti. Tyto proměny s sebou přinesly i výraznou redukci velikosti rodiny (domácnosti). Proto také nukleární, jadernou rodinu, tvoří jen rodiče a děti, někdy dokonce jen rodič s dítětem (Možný, 1999).

1.3 Funkce rodiny

Rodina představuje biosociální systém, který neustále hledá a nachází své místo ve společnosti. Funguje v plném rozsahu a má své opodstatnění jen tehdy, když uspokojuje potřeby a požadavky všech členů. Aby rodina dostala všem těmto náročným požadavkům a dala smysl své existenci, musí plnit alespoň ty základní úlohy a funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti. Rodina a společnost jsou ve vzájemném vztahu závislosti. Určité funkce plní rodina pro společnost, jiné společnost pro rodinu. Rodina rozvíjí duševní potřeby dítěte. Souvisí s přísunem podnětů, s rozvojem poznatků a zkušeností, s potřebou životní jistoty, s rozvojem sebevědomí a s potřebou otevřené budoucnosti.

Podstatou rodinného soužití je vzájemné obdarování radostí – bez zásluhy. Výchovné působení trestu musí být spojeno s odpuštěním. Rodina je vnímána jako systém, jehož prvky nebo elementy tvoří jednotliví lidé sami o sobě, nýbrž lidé ve vzájemných vztazích a ve vzájemné součinnosti. Rodina vede k rozvoji identity (Matějček, 1994).

Pro společnost zajišťuje rodina tyto funkce:

a) funkce ekonomická - zabezpečovací

Nevztahuje se jen na dítě v rodině, ale na všechny její členy. V minulosti byla zvláště důležitá její výrobní složka, v současné době se stala rodina ve své převaze na spotřební

jednotku zcela závislou na výrobní činnosti společnosti. Také dnešní rodina si udržuje určité prvky výroby, za něž lze především pokládat vnitřní činnosti rodiny, vytvářející její hmotné zabezpečení (úklid, příprava stravy, nejrůznější domácí činnosti, které nejsou koníčkem, ale nutností). Zabezpečovací funkce se netýká jen oblasti materiální, ale postupně přechází do oblasti sociální, duševní až duchovní. Má tedy také v nejširším pojetí poskytovat svým členům životní jistoty.

Rodiče mají prvotní odpovědnost za hmotnou péči o své děti. Přímo s růstem životní úrovně se tato péče posunuje. Sociálně slabým a sociálně potřebným rodinám pomáhá splnit tuto funkci stát a to rodinnými přídavkami, placenou mateřskou a rodičovskou dovolenou, daňovými úlevami, různými druhy sociálních podpor, stipendii (Střelec, Maradova, Marhounova, Řehulka, 1992).

b) funkce výchovná

Tato funkce utváří a formuje citově blízké lidské bytosti za intenzivní účasti rodičů s cílem vytvořit vhodné emocionální a charakterové vlastnosti, nutné pro rozvoj osobnosti dítěte. Spočívá v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o něj, v jeho výchově, v jeho přijetí, porozumění mu v jeho vývoji, potřebách a požadavcích, jež je nutno včas náležitým způsobem a s plným zaujetím pro ně uspokojovat, rozvíjet všechny jeho schopnosti a síly. Přitom vždy prosazovat jeho nejlepší zájem a prospěch, ochraňovat jej před nepříznivými situacemi a učit je, aby bylo samo schopno je zvládat. Tato funkce je úzce spjata s prosazováním a ochranou dětských práv, jak jsou obsaženy v Úmluvě o právech dítěte.

Rodina je vzdělávacím prostředím a její jednotliví členové jsou učiteli – ne profesionálními, ale životními. Vynikající metodou v této rodinné škole jsou rozhovory kolem rodinného stolu a rodinné plánování. V intimitě rodinného soužití mají svou výchovnou hodnotu i nejrůznější rodinné sváry a konflikty, které dávají následovánímhodný nebo odstrašující příklad. Velkou většinou jde o poučení pozitivní, protože i většina domácích konfliktů se pozitivně vyřeší. V rodinné výchově je důležitá upřímnost. „Každá osobní stylizace, která je chtěná, převzatá, neautentická, je výchovně neúčinná, ba dokonce nebezpečná“ (Matějček, 1994, str. 39).

Vzdělání má dvě závažné funkce. První je dosažení jisté kulturní úrovně a s ní spjatého všeobecného rozhledu, drahá je získání praktické kvalifikace nezbytné pro výkon pracovní a obvykle také výtěžné činnosti (Tuček, 2003).

c) funkce biologická

Zahrnuje podmínky pro biologicky vývoj všech členů rodiny. Obsahuje komplex otázek sexuálních vztahů mezi mužem a ženou, otázky biologické reprodukce rodiny. Vyjadřuje nutnost vytvořit pro děti podmínky zdravého biologického vývoje.

d) funkce emocionální

Týká se rozvíjení lidské emocionality. Vytváří a formuje citově blízké lidské bytosti. Realizuje se mezi manžely, mezi rodiči a dětmi, mezi sourozenci. Emocionální funkce v rodině je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého, odpovědného, pro něhož citový vztah není něčím chvilkovým, ale trvalouází jistoty a citovým zázemím pro všechny její členy.

Emocionalita je potřebná stejně jak pro dospělé, tak pro děti, i když v různé podobě. Při tom je třeba zdůraznit, že zájem o dítě a sledování jeho prospěchu pramení především z emocionality, zajišťující harmonický život rodiny i pocit celkového uspokojení a životního naplnění pro všechny její členy.

„Rodina je místem citových vztahů. V citovém vztahu s dětmi je uspokojována i jejich potřeba životní jistoty. Děti lásku přijímají, ale také ji opětvují. V citovém vztahu se zakládá naděje, že naše děti nás neopustí, i když jednou z rodiny odejdou a založí si rodinu vlastní. I když nebudeme potřebovat nějaké hmotné zajištění ve stáří, budeme potřebovat zajištění citové. A v dětech nacházíme někoho, na koho budeme moci myslet, s kým budeme moci sdílet radosti a starosti, kdo nám dá vědomí, že nejsme sami“ (Matějček, 1994, str. 30).

e) funkce ochranná

Každá rodina by měla dětem zajistit vědomí bezpečí a jistoty rodičovské lásky. Bez toho není možný zdravý rozvoj jejich citového života. Dítě má v rodině nalézt útočiště v době, kdy je slabé, bezmocné, kdy potřebuje ochranu, pomoc a pochopení. Má vnímat rodinu jako něco trvalého, hodnotného a stálého (Střelec, Maradova, Marhounova, Řehulka, 1992).

Funkčnost rodiny

Rodiny se dají dělit podle toho, jak plní výchovnou péči vůči dítěti:

1) rodina funkční – rodina, která splňuje všechny požadavky:

- výchovné,
- biologické,

- ekonomické,
- kulturní,
- rekreační.

2) rodina problémová

- je rodina, kde se vyskytují problémy, které však zásadně neohrožují dítě a jeho vývoj (komunikační, ekonomické problémy, které jsou řešitelné).

3) rodina disfunkční

- je rodina, kde je vážně narušena její funkce,
- bývá ohrožen vývoj dítěte,
- rodina sama není schopna problémy zvládnout a řešit (alkoholici, narkomane, tři generace v malém bytě).

4) rodina afunkční

- je rodina, kde dochází k fyzickému, psychickému týraní, až k úmrtí dítěte,
- rodina neplní svou funkci,
- ohrožuje život dítěte (Matoušek, 1993).

1.4 Cíle a formy výchovy

Cíl výchovy by měl splňovat požadavek harmonické, všestranně rozvinuté osoby. Rodina by měla realizovat v optimální míře všechny základní složky výchovy:

a) výchova mravní

Probíhá v ovzduší citově vřelém, plném vzájemné důvěry a citlivého porozumění. Vyplývá z přirozené autority rodičů při samozřejmém respektování autority rodičů. Rodiče by měli vést dítě k otužování v překonávání překážek, k sebeovládání, k rozumné sebekázi.

b) výchova tělesná

Vytváří předpoklad pro zdravý tělesný a duševní vývoj po stránce zdravotní, hygienické a sexuální.

c) výchova estetická

Vychází z uspokojené potřeby citového vztahu. Předpokládá schopnost estetického cítění dítěte, rozvíjeného působením uměleckých děl, prostřednictvím dětských filmů, divadla, hudbou, rodinnými výlety do přírody.

d) výchova pracovní

Souvisí s rozvojem pohybových reakcí a koordinované součinnosti rukou a očí. Práce vede k přemýšlení, myšlení pak má úzkou souvislost s rozvojem řeči. Souvislost pracovní a mravní výchovy je zřejmá – cvičení vůle, schopnost kolektivní spolupráce, svědomitost, odpovědnost.

e) výchova rozumová

Dochází k vytváření smyslové zkušenosti, představ, jednoduchých pojmů a z nich tvoření nových soudů – to jsou stěžejní úkoly rozumového rozvoje psychiky. Náročnost této výchovy se stupňuje s příchodem dítěte na základní školu a v následujících letech školní docházky, kde je rozumový rozvoj žáků systematicky řízen učiteli.

Výchovu v rodině ovlivňuje celá řada činitelů:

- struktura rodiny, její velikost (počet sourozenců),
- vztahy, které v rodině existují,
- sociální postavení rodičů,
- stupeň vzdělání rodičů, dosažená kvalifikace,
- životní styl a životní úroveň rodiny - vztahy mezi rodiči, charakter jejich manželského soužití,
- vztahy rodičů k dětem,
- vztahy mezi sourozenci,
- vztahy mezi ostatními příbuznými (vztahy prarodičů k dětem a děti k prarodičům, zejména pokud žijí pospolu),
- zdravotní stav rodičů,
- zdravotní stav dětí.

2. POSTAVENÍ RODINY V SOUČASNOSTI

Rodina v průběhu svého vývoje prochází určitými krizemi. Tvář rodiny, způsoby jejího fungování a podoby rodinné intimity se mění. Je potřeba si uvědomit, co děláme pro to, abychom se mohli vnímat jako „moderní“ jedinci, nezávislí a jedineční, a přitom nerozbili jemné předivo vzájemných vazeb, udržujících rodinu pohromadě.

Současně rodině vyhovuje spíše termín „vztahová“ rodina, je zároveň soukromá i veřejná. Převládající formou rodiny je párová monogamická rodina. Přísná celoživotní monogamie se považuje spíše za vzácně dosahovaný ideál než za obvyklou skutečnost. Ve všech společnostech, kde existuje instituce monogamní rodiny, existuje i instituce nevěry. Každá třetí domácnost žije jako nukleární rodina, dvě třetiny rodin svou strukturou nezakládají půdorys vztahů, jež si intuitivně spojujeme s rodinným životním způsobem.

Z mnoha důvodů je současná rodina náchylná k rozpadu. To vede ke vzniku neúplných rodin, rodin jednotlivců a domácností bezdětných páru. Je zřejmé, že role rodiny socializaci dítěte se neustále zmenšuje (Možný, 1999).

Současnou rodinu charakterizuje:

- a) větší nezávislost na státu
- b) větší nezávislost na okruhu příbuzných
- c) větší nezávislost manželů na rodině

ad.a) Stát zasahuje do moderní rodiny mnoha způsoby. Věda a zákonodárství se spojuje k ochraně dětí, pomáhá rodičům v péči o ně, upevňuje vazbu mezi rodiči a dítětem, snižuje počet odložených dětí. Reguluje soukromou sféru:

- na právní úrovni zákonem o antikoncepci, o přerušení těhotenství, o rozvodu a rodičovských právech,
- na ekonomické úrovni systémem sociálního zabezpečení, důchody, podporou spoření, určitými dávkami, jako je příspěvek svobodnému rodiči, daňovou soustavou,
- na institucionální úrovni tím, že vychází vstříc sociálnímu požadavku rodin na časně zařazení do školní docházky v mateřské škole, a tak umožňuje emancipaci matek. Odvrácenou tváří je menší autonomie rodiny a jejich členů vůči reprezentantům státu, soudcům, psychologům, pedagogům, sociologům atd.

„Stát je garantem individualizace, zvyšováním autonomie jednotlivců, „která osvobodila ženu i dítě z téměř feudální nadvlády pater familias, donutila, podle vyjádření

Franze Schultheise, hůře zabezpečené ženy k tomu, že platí vysokou cenu za individuální rovnoprávnost a svobodu“(Singly, 1999, s. 39).

ad.b) Příznakem nezávislosti na příbuzenstvu je:

- snaha zdůraznit diskontinuitu mezi generacemi,
- uzavření se do manželské rodiny,
- snížení významu příbuzných,
- konec otevřeně formulovaných manželských strategií,
- zprostředkování vztahu osobními vlastnostmi, místem sociálního styku,

Vytváří se nové vztahy s příbuznými. Rodina a příbuzní jsou poskytovateli služeb, které nejsou v rozporu s principem lásky a nezávislosti, poskytují sociální kapitál.

ad. c) Dochází ke zvyšování autonomie jedince v soudobé rodině.

Významné ukazatele proměn rodiny souvisí:

- se snížením počtu sňatků (ať už prvních, nebo dalších sňatků),
- zvýšením počtu soužití,
- nárůstem počtu rozvodů a rozchodů,
- nárůstem neúplných rodin,
- snížením počtu porodů,
- nárůstem mimomanželských porodů,
- vysokou pracovní vyčerpání rodičů,
- prosazováním individuálních zájmů nad zájmy rodinnými (Francois de Singly, 1999).

K fenoménům současné rodiny řadíme její fungování v systému sociální a majetkové nerovnosti, mechanismy vzájemného výběru partnerů, změny v povaze rodičovství a dětství ve vyspělých společnostech, vliv všeobecné zaměstnanosti žen na rodinné chování, transformace rodiny ve věku individualizace, soudobé sociologické teorie intimity, sexuálního chování a párových vztahů.

Je nesporné, že rodina v šancích individua hraje podstatnou roli, ovlivňuje jeho životní šance podmínkami, které jsou uloženy v kulturním kapitálu rodiny:

- ve vzdělání a kultivovanosti rodičů, kteří stimulují a podporují své dítě při vzdělání a v rozvoji duševních schopností i kulturních dovedností,
- v ekonomickém kapitálu, bohatší rodina poskytne dítěti lepší podmínky pro všestranný rozvoj,
- v sociálním kapitálu rodiny, v konexích, stycích, ve výhodných známostech, přátelích.

Rodina je základní jednotkou nerovnosti. „Je zároveň zdrojem nerovnosti šancí, tedy nejenom jednotkou nerovnosti přítomné, ale i zdrojem nerovnosti reprodukované do budoucnosti“ (Možný, 1999, str. 96).

V zásadě můžeme podle příbuznosti cílů a nástrojů určit tři systémy rodinných politik, které představují:

- **liberální systém**, který předpokládá především zodpovědnost občana za jeho rozhodnutí. Garantuje tak státní podporu pouze rodinám s nejnižšími příjmy, jež se nacházejí v pásmu chudoby. Role státu, jako subjektu rodinné politiky, je v tomto systému významně doplněna aktivitami nestátních subjektů.

- **sociálně tržní systém**, který vychází z předpokladu, že sociální potřeby rodiny by měly být primárně uspokojeny na základě pracovních výkonů a zásluh; a státní podpora rodin je pak poskytována i na základě testování příjmů rodin a na společensky uznané minimální úrovni jednotlivých potřeb rodin, která nemusí být vždy totožná s hranicí sociálního životního minima, ale může jej diferencovaně překračovat. Vedle významné role státu v tomto systému je zde vytvářen dostatečný prostor i pro působení nestátních subjektů.

- **univerzalistický přístup**, který často zahrnuje státní podporu převážné většiny nebo i všech rodin nezávisle na tom, zda jsou sociálně potřebné. Je založen na značném rozsahu redistribuce s dominantní úlohou státu a potlačením nebo až totálním omezením nestátních subjektů v podpoře rodin.

Volba konkrétní alternativy rodinné politiky je pak většinou kombinací prvků více než jednoho systému, přičemž pro její charakteristiku je rozhodující, které systémové součásti jsou v rodinné politice státu dominantní.

„Probíhající transformace směrem k tržní ekonomice v České republice byla přirozeně provázena i transformací rodinné politiky. V oblasti podpor se orientovala směrem k sociálně tržnímu systému státní podpory rodin, který v zásadě akceptuje adresný způsob poskytování státních dávek podporujících rodinu“ (Poláková, 2000, s. 272).

2.1 Současná situace rodiny v ČR

Systémová změna v ČR nepochybně urychlila procesy, které v evropských zemích v oblasti rodiny a partnerských vztahů probíhají v posledních desetiletích. Souvisí to s celkovou modernizací (globalizací) společnosti. Přestože statisticky je manželství stále běžným stavem, pro většinu lidí se jeho význam více méně úplně změnil.

Základním problémem současné rodiny se stává její materiální zajištění. Rodiny s dětmi pociťují tento problém výrazněji než rodiny, ve kterých nežijí nezaopatřené děti. Přitom

nezáleží na jejich počtu. Materiální zabezpečení je klíčovou otázkou pro neúplné rodiny. Po roce 1989 dochází k zvyšování nerovnosti životní úrovně domácností a tento proces sociální diferenciacce je reflektován ve vlastním sebehodnocení. Transformační změny v oblasti rodiny přímo souvisí se změnami v objektivním postavení mužů a žen ve společnosti. Pro většinu ženské a mužské populace nepředstavuje zatím skloubení pracovních a rodinných povinností žádný zásadní problém. Je to pravděpodobně proto, že většina českých žen ve své orientaci dává přednost rodině před svým zaměstnáním. Téměř každý pátý muž si přeje, aby jeho žena zůstala trvale v domácnosti, ale většina rodin by se bez druhého příjmu neobešla. I když příjem žen bývá obvykle nižší než příjem mužů, jsou jejich příjmy rovnocenné z hlediska významu přínosu do rodinného rozpočtu.

Hlavní starost a větší část času věnované péči o domácnost spočívá stále na ženě. I když rodina má své „soukromí,“ zdá se, že v moderní společnosti dochází v rodině k neustálému zeslabování skutečně svobodných rozhodnutí. To je moment, kterým moderní svět vytlačuje rodinu a triumfuje jinými životními styly než je rodinný život. Lidé bez rodinných závazků mohou totiž učinit daleko více svobodných nezávislých rozhodnutí než lidé, kteří cítí odpovědnost za rodinu a chovají se podle toho. Navíc tato skutečnost kvalitativně jinak zasahuje ženy jinak muže. Ženy jsou biologicky a sociálně svázány s dětmi více než muži. Spjatost pracovní sféry s rodinou je značná. Lidé ji také tak vnímají a chovají se podle toho. V současné době přestávají fungovat zejména u mladých lidí (mužů i žen) tradiční schémata jejich otců a matek. Bylo snazší být ochránkyní rodinného krbu, když možnost studovat, kariérově získat či prostě cestovat a konzumovat byla minimální. Společenské klima v české společnosti se zatím nedopracovalo k základní tezi, která platí pro moderní společnosti a to, že nerovnováha ve společenském statusu mužů a žen je nevýhodou jak pro každého jedince, tak pro celou společnost (Tuček, 2003).

Vysoká míra rozvodovosti přináší změny ve formách rodinného soužití. Vzrůstá podíl nesezdaných soužití domácnosti (svobodných jednotlivců, neúplných rodin a rodin bez dětí). Dochází k postupnému nárůstu racionality, odpovědnosti v přístupu k manželství a rodičovství. Hlavní racionalizační tendencí moderně orientované části dnešní mladé generace je zásada oddalování sňatku do doby, kdy se má narodit dítě a ochrana před otěhotněním do doby získání (stabilnějšího) zaměstnání po ukončení přípravy na povolání. Vysoká pracovní exponovanost a angažovanost muže a ženy z tzv. dvoukariérového manželství mívá častěji negativní dopad na kvalitu manželského a rodinného soužití v porovnání s dvojicemi, kde se na kariéru neorientují oba partneři. Jejimi společnými jmenovateli jsou chronický nedostatek času a vysoká míra napětí mezi rodinnou a profesní rolí.

Tyto skutečnosti umocňují negativní dopad na kvalitu rodinného soužití a taková manželství často končí rozvodem. Tradiční společenské normy rodinného chování se dostávají stále častěji do rozporu s individuálními aspiracemi mladých lidí. Osvobození se od pout tradičních norem umožňuje uspět v podmínkách náročnějších požadavků tržně orientované dynamické a otevřené společnosti, ale rostoucí individualismus oslabuje rodinná pouta a její stabilitu.

Rodiče – ať už je jeden nebo oba, tráví se svými dětmi méně času a méně je ukáznují. Zatím co v tradiční rodině děti představovaly ekonomicky přínos, dnešní dítě klade na rodiče velké finanční břemeno. Změnily se také vztahy uvnitř rodiny. Více než kdy jindy záleží na přípravě dítěte pro společenské úkoly, které na něj v dalším životě čekají. Musí být samozřejmě připraveno vzděláním, ale i vyspělostí své osobnosti, citovou zralostí a vyrovnaností, porozuměním pro druhé lidi, společenskou a pracovní odpovědností. To vše se rodí v dětství, především tehdy, jestliže děti vyrůstají v prostředí citově vřelém a stálém (Tuček, 2003).

2.2 Negativní tendence ve výchově

Svobodné společnosti po roce 1989 se veřejný prostor otevřel a nabídl možnosti, kdežto mít děti znamenalo vyšší náklady – nejenom ve stoupajících cenách, ale zejména ve ztrátě z ušlých příležitostí. Mladá generace náhle mohla cestovat, podnikat, i studium se stalo dostupnější.

Nový režim přinesl s větší nabídkou šancí i vyšší míru rizika. Život jakoby se měnil v kaleidoskop klipů. Nejmladší generace na to reaguje i ve svém reprodukčním chování. Ustavuje se subkultura, ve které je normální nemít děti žádné, a jiná, která jich rodí víc, ale bez pevných svazků k jednomu určitému otci.

Dochází odklonu od dříve typické rodinné koalice k pestřejší škále možností. Projevuje se výrazná zaměřenost na zájem jednotlivce. Ve své knize se Jozef Výrost domnívá, že zvýšená orientovanost na jedince – pocit štěstí, hledání smysluplnosti života, upřednostňování vlastních potřeb před zájmy celku, jsou reakcí na léta poválečná, kdy tomu bylo zcela opačně a byl zdůrazňován kolektiv a jeho zájmy. Zájem jedince a o jedince ustupoval do pozadí (Výrost, 1998, s.305).

Dnešní jednotlivec nechce riskovat, nechce se „obětovat“ v zájmu rodiny a nachází si prostor pro změnu na základě svého svobodného rozhodnutí. Objevují se řady možností společného soužití s co nejvolnějšími vztahy. Odsunutím všech funkcí rodiny na pozdější

dobu už chybí ochota měnit přijatý životní styl bez dětí, opustit kariéru, nebo se vyskytnou zdravotní komplikace spojené s vyšším věkem.

Současné rodinné společenství prochází určitou krizí. Zdůvodněním tohoto tvrzení je vysoká rozvodovost, hlavně se závislými dětmi, zvyšující se počty dětí narozených mimo manželství, počty týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí, počty maladaptovaných vysokou sebevražedností dětí a mladistvých, jejich kriminalitou, narůstající agresivitou a dalšími společensky nežádoucími jevy.

Rovněž je zdůrazňována nepříznivá ekonomická situace mladých rodin a nezaměstnanost. Poukazuje se také na narušení tradičních forem rodinného soužití a upuštění od klasické dominantní role muže, na relativní ekonomickou samostatnost žen - matek, na vyšší frekvenci mimomanželských sexuálních vztahů a nadměrnou toleranci k nim, nedostatek opravdové lásky, náboženského cítění. Přes všechny skutečnosti je tato rodinná krize chápána jako adaptační proces, a to často ve velmi složitých a náročných podmínkách. Tento optimisticky pohled k budoucnosti především manželské rodiny se zakládá na tom, že se dětem v dobré rodině či rodinném společenství nejlépe daří a že bez dětí není života (Singly, 1999).

„Cíle výchovy mají být přiměřeně podmínkám vnějším i vnitřním, jinak je výchova ohrožena některými krajnostmi“ (Střelec, Maradova, Marhounova, Řehulka, 1992, s. 119).

Do negativních tendencí výchovy patří:

1) Autoritativní rodinná výchova

Jeden z rodičů uplatňuje své názory a vyžaduje od dítěte bezmezné podřizování. Následkem je buď pasivní dítě, což brání samostatnému rozvoji dítěte nebo agresivní dítě, což je obrana.

2) Nedostatečná rodinná výchova

Rodiče mají nedostatek času (alkoholici, podnikatelé). Nevěnují se dítěti, které má pak pocit nezávislosti na rodičích, chybí mu vzor. Dochází k častým konfliktům s ostatními vrstevníky.

3) Výchova laxní (lhostejná)

Projevy dětí nemají u rodičů žádné odezvy. Děti bývají nevyzrálé, často se jim rozpadají partnerské vztahy v důsledku naučeného způsobu života z dětství, se kterým se ztotožnily a převzaly za normu svého chování a jednání.

4) Pedocentrická výchova

Dítě je středem zájmu, samo si určuje, co chce dělat. Rodiče jsou v roli služebníků. Dítě má často potíže se začleněním do dětského kolektivu (děti jsou neoblíbené, ze všech si dělají sluhy).

5) Hypersenzitivní výchova

Dítě je hýčkané, rozmazlované. To vede k tomu, že dítě nemá vůli, jelikož nepřekonává překážky. Dítě má problémy se začleňováním do kolektivu (jedináči).

6) Repulzivní (zavrhující) výchova

Objevuje se v rodinách, kde je postižené dítě. Dítě je odmítáno, odstrkováno. Rodiče mají pocity zatrpklosti vůči dítěti.

7) Výchova deklasující (degradující)

Podceňuje osobnost dítěte. Snižuje sebevědomí, vyvolává nechuť dítěte do něčeho se pustit („stejně to nezvládneš“), zesměšňuje ho. Dítě se brání agresivitou nebo pasivitou, je zakomplexované. Hledá si cestičky k podvodům, aby dokázalo, že to zvládne.

8) Preferující výchova

Dochází k preferenci pohlaví, vzhledu, nadání, pořadím mezi sourozenci. Má negativní vliv na ostatní členy rodiny.

9) Merkantilní výchova

Jednostranné, bezdůvodné odměňování dítěte (kapesné bez důvodu). Dítě pak nezná hodnoty, vzniká sobectví, lakomství.

10) Brutální výchova

Souvisí s tělesným trestáním, duševním týráním. Vede k duševnímu i fyzickému poškození dítěte.

11) Perfekcionistická výchova

Převládá v ambiciózních rodinách. Rodiče své nenaplněné ambice přenášejí na své dítě. Přetěžují je. Tím psychicky své dítě mohou zničit.

Za hlavní výchovný nedostatek dnešní „moderní“ rodiny je omezování dítěte v jeho spontánní aktivitě, utlumování jeho osobních zájmů a zálib, kladení překážek rozvoji jeho schopností. Ideálním předpokladem zdravého vývoje dítěte je harmonie uvnitř rodiny, která uplatňuje „demokraticky“ styl výchovy. Je předznamenáním příznivého vývoje dítěte, plného vřelosti a lásky rodičů, akceptováním potřeb, porozuměním, respektováním jeho individuality a práv. Rodiče mají přiměřené požadavky, jsou důslední a nenarušují jeho zdravou sebedůvěru. Tato výchova podporuje osvojování společensky akceschopného chování, samostatnost a aktivitu. V rodinách, kde se uplatňuje tato výchova, se hodně diskutuje. Diskuse probíhá v klidu, děti i rodiče zdůvodňují své argumenty. V rámci této výchovy se dítě učí samostatnosti a odpovědnosti. Tento typ výchovy respektuje fakt, že dítě by si mělo odnést do života v sobě optimistický názor (Matějček, 1986).

3. VÝKON VAZBY A KONTAKTY OBVINĚNÝCH S RODINOU

Měnící se společenské a ekonomické podmínky představují jistou míru zátěže pro každou rodinu. Každý jedinec v dnešní společnosti i s dobrou rodinnou výchovou se může například svým nedbalostním chováním dostat do vězení.

„Z hlediska duševního zdraví a dopadů na psychiku člověka je vazba daleko závažnějším zásahem než výkon trestu odnětí svobody“ (Černíková, 2002, s.64).

Spáchání kriminálního činu dochází k pobytu ve vězení, vyšetřování a případným uložením trestu. Již samotné obvinění člověka znamená změnu ve stávajících, obvyklých vzorcích chování. Pro některé jednotlivce může obvinění znamenat značnou zátěžovou situaci spočívající zejména v pocitu ohrožení, ztráty pocitu bezpečí a jistoty.

Po vzetí do vazby stojí obviněný před obrovskými psychosociálními problémy, vyplývajícími ze ztráty svobody, postavení, majetku, důstojnosti, bezpečnosti a osobních, v řadě případů rodinných a společenských vztahů (Hála, 1996).

„Obvinění a stíhání ovlivňuje chování sociálního chování, jedná se o obezřetnost, nedůvěru až odmítání a odsouzení, a to se všemi důsledky, které přináší získání nálepky potencionálního zločince“ (Fischer, 2006, s.49).

Obviněný se musí v novém prostředí orientovat a adaptovat se na ně, což znamená zvláště pro prvovězněné bez jakýchkoliv zkušeností, obrovskou zátěž. Dochází ke snižování sebevědomí a k ohrožení vlastní bezpečnosti, vlivem šikanování nebo jiným projevem agrese. Tyto skutečnosti umocňují frustraci bezpečí a jistoty, vyplývající z nejistoty jak dopadne vyšetřování.

„Potřeby citové jistoty, sounáležitosti a lásky jsou uspokojovány nanejvýš symbolicky, spoléháním na zázemí, které zůstalo mimo věznic. Pocity vztažené k domovu probíhají mezi podezíráním, strachem z opuštění a idealizací domova. Nejistota je generalizována frustrací potřeb bezpečí a jistoty v případech kdy jedinec nebyl dosud odsouzen“ (Vágnerová, 2004, s.138).

Určitá možnost pro práci pedagoga s obviněnými zůstává v monitoringu prostředí a interakcí ve vazební věznici společně ve spolupráci s ostatními specialisty (Hála, 1996).

Rodina a kontakt s uvězněnými rodinnými příslušníky může výrazně pomoci překonat prvotní adaptační problémy související s vazbou.

3.1 Hlavní zásady výkonu vazby

Zákon o výkonu vazby má za hlavní úkol především zajištění osoby obviněného pro účely trestního řízení a pro výkon trestu odnětí svobody, případně zabránění obviněnému, aby v trestné činnosti pokračoval, uprchl nebo se skrýval, či mařil objasňování důkazů.

Zákon vychází především z mezinárodních konvekcí a dokumentů. Respektuje Evropská vězeňská pravidla a další dokumenty Rady Evropy. V Evropských vězeňských pravidlech je uvedeno, že každý obviněný ve vyšetřovací vazbě má mít možnost okamžitě informovat svou rodinu o svém zadržení, dále je mu třeba dát přiměřené možnosti ke komunikování s rodinou, s přáteli a s osobami, s nimiž má oprávněnou potřebu udržovat kontakt. Má mít být rovněž povoleno přijímat v lidsky důstojných podmínkách návštěvy uvedených osob, a to s výhradou určitých omezení, dozoru nebo kontroly, prováděných v nutných případech v zájmu postupu vyšetřování justičními orgány nebo v zájmu bezpečnosti a pořádku ve vězeňském ústavu. Jestliže si obviněný ve vyšetřovací vazbě nepřeje informovat nebo navázat kontakt se žádnou z výše uvedených osob, vězeňská správa by tak neměla činit z vlastního popudu s výjimkou případů, kdy jde o naléhavé okolnosti, jakými může být například věk, duševní stav nebo jiná nezpůsobilost vězně (Štěrbá, 2007, s. 33).

Hlavní platnou zásadou o výkonu vazby je princip presumpce nevinny. Realizace tohoto principu znamená, že na osobu, která se nachází ve vazbě, nemůžeme nahlížet jako na vinnou, dokud není pravomocným a odsuzujícím rozsudkem soudu vyslovena vina.

Během výkonu smí být obviněný podroben jen těm omezením, které jsou nutné ke splnění účelu vazby. V souladu s požadavkem respektování lidských práv zaručených listinou základních práv a svobod nesmí ve výkonu vazby docházet k ponižování lidské

důstojnosti obviněného, nesmí být podrobován fyzickému ani psychickému nátlaku (§ 2 zákona č.293/1993., ve znění pozdějších předpisů).

Ostrahu obviněných a další úkoly vyplývající z výkonu vazby zajišťuje Vězeňská služba České republiky. Vězeňský personál může vůči osobám ve vazbě použít pouze takové omezení a donucovací prostředky, která jsou uvedena v zákoně o Vězeňské a Justiční stráž. Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu vazby provádí pověřený státní zástupce krajského státního zastupitelství.

3.2 Příjem obviněných do výkonu vazby

Výkon vazby je prováděn ve vazebních věznicích a podle zákona lze přijmout obviněného výhradně na základě písemného příkazu soudu, který byl vydán na základě rozhodnutí o vzetí do vazby. Příjem obviněných do věznice je prováděn nepřetržitě dvacet čtyři hodin.

Při přijetí obviněného do výkonu vazby má vězeňský personál povinnost obviněného seznámit s jeho právním postavením a s jeho právy a povinnostmi.

Při umisťování obviněných do cel se dbá na to, aby byl dodržen účel výkonu vazby a aby nedocházelo k mravnímu nebo jinému ohrožení obviněných.

Odděleně se umisťují:

- muži od žen,
- obvinění, u nichž je důvodem vazby obava, že budou mařit objasňování závažných skutečností pro trestní stíhání, od ostatních obviněných,
- obvinění, kteří jsou stíháni pro některý z trestných činů v uvedených § 88 trestního zákoníku (např. vražda, zabití, těžké ublížení na zdraví, mučení a jiné nelidské a kruté zacházení, znásilnění, vlastizrada ...), od ostatních obviněných,
- obvinění od pravomocně odsouzených,
- obvinění, u nichž je podezření na infekční nebo duševní onemocnění,
- obvinění ve vazbě z důvodů uvedených § 350 c trestního řádu (vyhošťovací vazba), od ostatních obviněných.

Mladiství obvinění se umisťují do cel odděleně od ostatních obviněných. Umístit mladistvého do cely společně s dospělými obviněnými je možné pouze ve výjimečných případech, lze-li mít důvodně za to, že takový postup je z mravního hlediska pro něj vhodnější (Štěrba, 2007, s. 43).

Na výkon vazby obviněného, který není státním občanem České republiky, se použijí stejná ustanovení zákona o výkonu vazby jako na ostatní obviněné. Cizinec je bezprostředně

po přijetí do vazby poučen o jeho právu obracet se na diplomatickou misi a konzulární úřad státu, jehož je státním občanem. Cizinec se poučí o právu na přijetí konzulární návštěvy. Poučení se provede v jeho mateřském jazyce nebo v jazyce, jemuž rozumí. Cizinci jsou při výkonu vazby umístováni společně s občany České republiky, ale přihlíží se k možnosti komunikovat případně s jiným obviněným cizincem, který hovoří stejným nebo příbuzným jazykem (§ 27 - § 28 zákona č.293/1993., ve znění pozdějších předpisů).

Obviněná žena, které se během výkonu vazby narodí dítě, může mít toto dítě u sebe a starat se o ně, pokud toto dítě nebylo soudem svěřeno do péče jiné osoby. O narození dítěte během výkonu vazby obviněné ženy věznice neprodleně informuje okresní soud, v jehož obvodu se věznice nachází, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, v jehož obvodu se věznice nachází.

Na žádost obviněné ženy ve vazbě ředitel věznice rozhodne, že obviněná žena může mít u sebe své dítě a starat se o ně zpravidla po dobu do jednoho roku jeho věku, pokud nebylo soudem svěřeno do péče jiné osoby, popřípadě řízení v této věci před soudem neprobíhá, a vyhovění žádosti je ve prospěch dítěte

Obviněný, který se ve vazbě chová agresivně, soustavně porušuje řád výkonu vazby nebo vnitřní řád věznice, se umístí ve zvláštní cele odděleně od ostatních (§ 7 zákona č.293/1993., ve znění pozdějších předpisů).

3.3 Korespondence obviněných

Písemný kontakt s rodinou je velmi důležitý pro vězněné osoby, protože ve většině případů se dopis stává jejím prvním kontaktem s okolním světem. V současné době, dle poznatků pracovníků vězeňské služby, dochází ke snížení počtu korespondence, což lze předpokládat pravidelnějšímu telefonickému kontaktu. Vězni ve většině případů naznačují, že upřednostňují telefonní kontakt před korespondencí a osobní kontakt, je vždy pro vězněné na prvním místě.

Obviněný může přijímat na svůj náklad odesílat písemná sdělení bez omezení. Korespondence podléhá kontrole, kterou je oprávněn provádět orgán Vězeňské služby. U koluzních důvodů vazby provádí kontrolu korespondence orgán činný trestním řízení. Doručením této korespondence by totiž mohl být mařen účelu výkonu vazby, nebo také to, že písemné sdělení obsahuje podezření z trestné činnosti.

Tato kontrola je nepřístupná mezi obviněným a obhájcem, mezi obviněným a státními orgány České republiky nebo diplomatickou misí anebo konzulárním úřadem cizího státu, nebo mezi obviněným a mezinárodní organizací, která je podle mezinárodní úmluvy, již je

Česká republika vázána, příslušná k projednání podnětů týkajících se ochrany lidských práv. Tato korespondence se adresátu odesílá a obviněnému doručuje neprodleně.

Obviněnému, který neumí nebo nemůže číst nebo psát, Vězeňská služba zajistí, aby mu byly došlé dopisy přečteny, nebo mu poskytne při sepisování žádostí, podání stížností státním orgánům a při dopisování s obhájcem (§ 13 zákona č.293/1993., ve znění pozdějších předpisů).

3.4 Užívání telefonu obviněnými

Možnost telefonního kontaktu je v posledních letech poměrně častý, protože uzamykatelné telefonní aparáty jsou umístěné přímo na odděleních u vězňených osob. Telefonní hovor se uskutečňuje prostřednictvím magnetické karty, a umožňuje častější a pravidelný kontakt s rodinou.

Obviněnému, u něhož není obava, že bude mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, se v odůvodněných případech umožní použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou. Osobou blízkou je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner. Jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní (§ 116 zákona č.40/1964., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů).

O umožnění telefonického hovoru na povolené telefonní číslo obviněný žádá vrchního dozorce. Veškeré žádosti obviněného o umožnění telefonického hovoru se zakládají do jeho osobního spisu.

Oprávnění vězeňské služby seznamovat se s obsahem telefonátů je realizováno zpravidla kontrolou záznamu telefonátů na záznamovém médiu, výjimečně přímým odposlechem zaměstnancem Vězeňské služby pověřeným ředitelem věznice. Pokud obsah telefonátu zakládá podezření, že je připravován nebo páchán trestný čin, Vězeňská služba předá záznam telefonátu orgánu činnému v trestním řízení, v případě zjistí-li, že komunikace probíhá s jinou než povolenou osobou, nebo v případě, kdy hovor vede k narušení důvodu vazby. Zjistí-li Vězeňská služba při kontrole záznamu telefonátů nebo přímém odposlechu, že obviněný komunikuje se svým advokátem, je povinna odposlech zrušit, záznam o jeho obsahu zničit a informace, které se v této souvislosti dozvěděla, nijak nepoužít. V evidenční kartě užívání telefonu se evidují veškeré povolené telefonáty obviněného (§ 43a vyhláška č.377/2004., řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů).

Ze závažného důvodu lze obviněnému povolit použití ke kontaktu s jinou osobou, než je osoba blízká. Náklady spojené s použitím telefonem hradí obviněný.

3.5 Návštěvy obviněných

Pro uvězněné je nejdůležitější osobní kontakt s rodinou, protože je pro ně významné své blízké vidět, pohládit, obejmout, slyšet jejich hlas a ujistit se, že chyby zůstanou vždy minulostí. Během návštěvy se vězněné osoby často snaží udržovat atmosféru klidu a radosti ze setkání. Po návštěvě často od nich rozpačitě slychávám, že návštěva rychle utekla a že si nestihli vše říct, to co si naplánovali před setkáním.

Obviněný má právo na přijetí návštěvy v počtu nejvýše v počtu čtyřech osob jednou za dva týdny v trvání devadesáti minut. V odůvodněných případech může ředitel věznice povolit přijetí návštěvy většího počtu osob nebo za dobu kratší než za dva týdny, případně na dobu delší než devadesát minut. Návštěvy probíhají v místnosti k tomu určených za přítomnosti orgánů vězeňské služby, případně orgánu činného v trestním řízení.

V případě porušení stanoveného pořádku nebo kázně, bezpečnosti, nebo zjištění, že dochází nebo má dojít k maření objasňování skutečnosti závažných pro trestní stíhání, je orgán vězeňské služby oprávněn návštěvu přerušit nebo předčasně ukončit.

V odůvodněných případech může ředitel věznice rozhodnout, že z bezpečnostních důvodů se návštěva uskuteční v místnosti, kde je návštěvník od obviněného oddělen přepážkou.

U obviněných, u nichž je důvodem obava, že budou mařit objasňování skutečnosti závažných pro trestní stíhání, bez zbytečného odkladu stanoví podmínky pro uskutečnění návštěvy, kterými jsou zejména termín návštěvy, okruh osob a přítomnost orgánu činného v trestním řízení, v přípravném řízení státní zástupce, v řízení před soudem příslušný soudce.

Obviněný má právo přijímat ve věznici návštěvy obhájce neomezeně. (§ 14 zákona č.293/1993., ve znění pozdějších předpisů)

4. VÝKON TRESTU A KONTAKTY ODSOUZENÝCH S RODINOU

Na základě soudního rozhodnutí se stává z obviněného odsouzený a je předán z výkonu vazby do výkonu trestu odnětí svobody.

Trest odnětí svobody, jako specifická sankce za delikventní jednání představuje velmi závažný životní zlom zejména u prvotrestaných jedinců.

V souvislosti s uvězněním jedinec ztrácí dvě základní opory. Tyto opory ovlivňují pozdější možnost návratu k způsobu života.

Jsou to:

- rodina, a další sociální kontakty a vztahy

Posilování těchto vztahů a rodiny je jedním ze stěžejních úkolů specialistů vězeňské služby při působení na vězněné jedince. Je součástí individuálního plánu korekce jednotlivce. Z vlastních zkušeností a praxe musíme konstatovat, že více než 50% u poprvé trestaných a 70% toto zázemí nemá. Další část jej v průběhu uvěznění ztrácí (Fischer, 2003).

- zaměstnání, pracovní návyky a dovednosti

Bez zaměstnání není prakticky jedinec schopen rovněž návratu do společnosti bez další delikvence. Působení na tento aspekt patří také k nejdůležitějším úkolům při zacházení s odsouzenými. Stejná situace jako s rodinným zázemím je u vězeňské populace v oblasti zaměstnávání, pracovních návyků a dovedností. Nezaměstnanost, se svými následnými negativními důsledky, je často jednou z příčin pozdější delikvence.

V rámci výkonu trestu odnětí svobody má být jedinec korektním způsobem připravován na další život. To lze v naprosté většině případů pouze u těch jedinců, kde existuje zázemí postavené na výše uvedených oporách. V opačném případě je propuštění další zátěží, závažnější s délkou uvěznění (Vágnerová, 2004, s.824).

Pobyt ve vězení znamená pro odsouzeného ztrátu, osobní svobody, ztrátu možností uspokojovat řadu i primárních potřeb, se stejnými negativními důsledky jako při uvěznění vazebním, s výjimkou jistoty odsouzení a délky uložení trestu. Izolace ve specifických podmínkách, které jsou výrazně odlišné od normálního života, narušuje možnost opětovné integrace odsouzeného jedince do společnosti (Fischer, 2006, s.64)

V průběhu uvěznění je nutné na jedince působit specifickými postupy, zaměřenými jednak na prevenci a eliminaci krizových situací. Teorie prevence vidí smysl v ochraně společnosti a v polepšení trestaného. Trest je pojímán jako terapie vedoucí k zabránění případného budoucího delikventního jednání. Trest je spojen se snahou o změnu pachatele a jeho napravení, spočívajícím zejména v projevení lítosti nad spáchaným činem (Netík, Netíková, Hájek, 1999, s.30).

4.1 Hlavní zásady výkonu trestu

Výkon trestu odnětí svobody se provádí na základě zákona č.40/2009., ve znění pozdějších předpisů. Zákon o výkonu trestu upravuje výkon trestu odnětí svobody ve věznicích a ve zvláštních odděleních ve vazebních věznicích.

Hlavní zásadou výkonu trestu je to, že trest může být vykonán jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody. Důležitým pravidlem je také to, že nelze diskriminovat vězně na základě rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, narození, hospodářského nebo jiného postavení. Je třeba respektovat náboženské vyznání a mravní principy skupiny, k níž vězeň náleží.

S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jeho zdraví a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní jim vést po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody soběstačný život v souladu se zákonem (Štěrbá, 2007, s. 62).

Řada penologických odborníků tvrdí, že krátké tresty musí být tresty s převahou represivních a omezujících prvků, poněvadž je k dispozici jen velmi krátká doba k účinnému ovlivňování pachatele a jeho příprava zpětné uvedení do společnosti. Takovýto trest je pak účinný v tom, že pachatelé pocítí újmu plynoucí z odnětí svobody, získají korektní zkušenost z interpersonálních vztahů mezi spolu odsouzenými.

„Uvědomí si, jaké problémy způsobil své rodině, blízkým přátelům, prožijí si pocit společenského odsudku a ostudy. Ve vězení se jim pak dostane relevantních informací o příčině jejich selhání, motivaci k trestnému jednání, poučení technikách vyvarování se kriminálně závadových faktorů a nakonec i důrazného varování před dalším trestným činem či pobytem ve vězení“ (Mezník, 1995, s. 31).

Střežení, dozor, metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky výkonu trestu zajišťuje Vězeňská služba České republiky.

Vězeňská služba je oprávněna vydávat pokyny a příkazy a používat vůči nim jen taková omezení příkazy a používat vůči nim jen taková omezení, které připouští zákon č.555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.

„Obecně lze definovat účinnost výkonu trestu jako poměr mezi minimální mírou intenzity újmy způsobené pachateli k maximálnímu naplnění její funkce. Ve všech evropských trestních zákonech je definován trest jako prostředek pozitivního působení na pachatele a jeho příprava na život ve společnosti po propuštění bez konfliktů se zákonem“ (Mezník, 1995, s. 56).

Výkon trestu odnětí svobody nemůže být nahodile ovlivňován vůli politiků, politických stran nebo emotivně zabarvenými kampaněmi osob rozhořčených nad brutalitou některých trestných činů. Široký světový i evropský kontext klade vysokou laťku zacházení s pachateli trestné činnosti, a to nejen svým humánním akcentem, ale také promyšleností a propracovaností myšlenek, ke kterým se opětovně přihlásila i Česká republika jako členský

stát Evropy. Náš trestní zákon poskytuje dostatečný rozsah rejstříku trestů, které mohou nezávislí soudci použít k potrestání pachatelů.

4.2 Příjem odsouzených do výkonu trestu odnětí svobody

Odsouzený může být přijat do výkonu trestu svobody pouze na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trestu, popřípadě na jejich základě vydané výzvy soudu k nastoupení výkonu trestu anebo příkazu soudu k dodání odsouzeného do výkonu trestu.

Při přijetí do výkonu trestu musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi podle zákona výkonu trestu odnětí svobody, řádu výkonu trestu a vnitřním řádem věznice.

Při rozhodování o umístování odsouzených podle zákona o výkonu trestu se Generální ředitelství Vězeňské služby řídí zejména druhem programů zacházení s odsouzenými realizovaných v jednotlivých věznicích a podle možnosti též přihlíží k tomu, aby odsouzený vykonával trest co nejbližší místu pobytu blízkých osob. Rozhodnutí o umístění do konkrétní věznice se bez odkladu sdělí odsouzenému, aby o něm mohl informovat své blízké.

V souladu se zákonem, se odděleně umísťují odsouzení muži od odsouzených žen a dále zpravidla odsouzení:

- mladiství od dospělých,
- recidivisté od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé,
- trvale pracovně nezařaditelní,
- s poruchami duševními a poruchami chování,
- s uloženým ochranným léčením.

Po nástupu do výkonu trestu se nově přijatí odsouzení ubytují v přijímacím oddělení věznice. Během pobytu v přijímacím oddělení se odsouzený podrobí preventivní vstupní lékařské prohlídce včetně nezbytných diagnostických a laboratorních vyšetření.

Dokument preventivní vstupní lékařské prohlídky správa věznice zasílá ředitelství vězeňské služby hlášení, které obsahuje všechny údaje nezbytné k rozhodnutí o umístění odsouzeného do konkrétní věznice. Ve věznicích jsou odsouzení přijímáni oddělením výkonu trestu, dále psychologem, speciálním pedagogem, sociálním pracovníkem a vychovatelem.

Věznice se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů. Trest odnětí svobody se vykonává v těchto typech věznice:

- s dohledem,
- s dozorem,
- s ostrahou,
- - se zvýšenou ostrahou.

Vězeňská služba České republiky má umístěné věznice převážně v českých krajích. V moravské části republiky se nachází méně věznic, ale je zde snaha o otevírání nových zařízení (Rapotice), nebo o zvyšování ubytovacích kapacit pro výkon trestu.

Vedle základních typů věznic se zřizují zvláštní věznice pro mladistvé. Jedinou věznici, která je profilována pro výkon trestu mladistvých je věznice Všehrady. Do této věznice byli nedávno také přemístění odsouzení mladiství z věznice Opava, kde zde započali práce pro vznik detenčního zařízení. Všehrdská věznice svou zeměpisnou polohou (u hranic s Německem) více stěžuje kontakt s blízkými osobami z celé republiky.

4.3 Korespondence odsouzených

Odsouzený má přijímat a na svůj náklad odesílat písemná sdělení bez omezení, pokud zákon nestanoví jinak.

Vězeňská služba je oprávněna provádět kontrolu korespondence, přitom je oprávněna se seznámit s obsahem zasílaných písemností. Pokud obsah korespondence zakládá podezření, že je připravován nebo páchán trestný čin, Vězeňská služba korespondenci zadrží a předají orgánu činnému v trestním řízení. Kontrolu korespondence provádějí pověřeni zaměstnanci, zpravidla vychovatelé. Pokud jsou k dispozici jiné věci než knihy, denní tisk, časopisy a věci potřebné k vedení běžné korespondence, požaduje se zásilka za balíček.

Kontrola korespondence je nepřístupná mezi odsouzeným a advokátem, mezi odsouzeným a státními orgány České republiky nebo diplomatickou misí anebo konzulárním úřadem cizího státu, anebo mezi odsouzeným a mezinárodní organizací, která je oprávněná k projednání podnětů týkajících se ochrany lidských práv. Tato korespondence se adresátu odesílá a odsouzenému doručuje neprodleně. (§ 17 odst. 3 zákona č.293/1993., ve znění pozdějších předpisů)

Odsouzenému, který neumí nebo nemůže číst anebo psát, vězeňská služba zajistí, aby mu byla došlá korespondence přečtena, nebo mu poskytne písařskou pomoc při sepisování žádostí, podání a stížností státním orgánům a mezinárodním organizacím a při dopisování s advokátem.

Veškerá korespondence odsouzeného se eviduje v evidenční kartě korespondence. Jde o korespondenci, kde odsouzený podává stížnosti a žádosti orgánům příslušným k jejich

vyřízení. Ředitel věznice určuje okruh zaměstnanců vězeňské služby, kteří jsou pověřeni přebíráním a odesíláním stížností a žádostí. Ostatní korespondence se eviduje pouze v případě, že je zaslána doporučeně.

Někteří odsouzení jsou na dopisech od rodiny přímo citově závislí. Neobdrží-li dopis v očekávaném období, mají tendence sklouznout do pesimistických představ, fantazií a od toho se často odráží i jejich pokleslá nálada, mající vliv na vztahy s ostatními, a výkonnost v plnění programu zacházení. Taková situace u některých občas vyžaduje psychologické ošetření.

4.4 Užívání telefonu odsouzenými

Podle zákona se odsouzenému v odůvodněných případech umožní použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou.

V zájmu nápravy odsouzeného nebo z jiného závažného důvodu lze odsouzenému povolit použití telefonu ke kontaktu s jinou osobou, než je osoba blízká.

Nejde-li o telefonáty s osobou uvedenou § 17 odst. 3 zákona č.293/1993., nebo se zaměstnancem obce z rozšířenou působností zařazeným do obecního úřadu pověřeného zajišťováním sociálně právní ochrany dětí při výkonu jeho oprávnění, je vězeňská služba oprávněna se seznamovat formou odposlechu s telefonáty a pořizovat jejich záznam.

Před povolením užívat telefon je zaměstnanec pověřený ředitelem věznice povinen zkontrolovat správnost údajů uvedených v žádosti odsouzeného. O umožnění telefonického hovoru na povolené číslo odsouzený žádá vychovatele. Veškeré žádosti odsouzeného o umožnění telefonického hovoru se zakládají do jeho osobního spisu.

„Pokud obsah telefonátu zakládá podezření, že je připravován nebo páčán trestný čin, Vězeňská služba předá záznam telefonátu orgánu činnému v trestním řízení, v případě přímého odposlechu hovor přerušit a událost oznámí“ (Štěrbá, 2007, s. 78).

Jestliže se zjistí, že odsouzený komunikuje se svým obhájcem, je vězeňská služba povinna odposlech zrušit, záznam zničit a informace, které v této situaci dozvěděla, nijak nepoužít.

Veškeré povolené telefonáty odsouzeného se evidují v evidenční kartě užívání telefonu.

Někteří vězňové ale často zneužívají své rodiny, neustále žádají další a další telefonní karty, často jenom proto, aby mohli zkontrolovat své partnerky a manželky, co zrovna dělají. Často se moc nezajímají o pocity a problémy svých blízkých, ale telefonují pro utišení svých

pochybností nebo žárlivosti. Samozřejmě že se rodinné vztahy tímto sobeckým jednáním příliš neupevňují, takže význam a účel telefonního hovoru dobré věci neposlouží.

4.5 Návštěvy odsouzených

Odsouzený má právo přijímat v čase určeném ředitelem věznice, návštěvy blízkých osob na dobu celkem tří hodin během jednoho kalendářního měsíce.

Návštěvy probíhají zpravidla v místnostech k tomu určených. Návštěvy odsouzených umístěných v lůžkové části zdravotnického zařízení jsou možné jen tehdy, jestliže s tím ošetřující lékař s ohledem na zdravotní stav odsouzeného souhlasí. Pokud je vězeň umístěn ve zdravotnickém zařízení mimo objekty vězeňské služby, projedná podmínky uskutečnění návštěvy vězeňská služba se zdravotnickým zařízením. Odsouzeného mohou navštívit nejvýše čtyři osoby včetně nezletilých dětí. Ředitelé věznic mohou ve zvlášť odůvodněných případech povolit návštěvu mezi odsouzenými, kteří jsou blízkými osobami. Ředitel také může povolit uskutečnění návštěvy odsouzeného bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců vězeňské služby v prostorách k tomu určených. Z bezpečnostních důvodů se také může uskutečnit návštěva v místnosti, kde je návštěvník od odsouzeného oddělen přepážkou.

Při návštěvách jsou odsouzení povinni chovat se slušně a ohleduplně k ostatním osobám přítomných při návštěvách. Zaměstnanec vězeňské služby je oprávněn návštěvu přerušit nebo předčasně ukončit, jestliže odsouzený nebo návštěvníci přes upozornění porušují pořádek, kázeň nebo bezpečnost.

Odsouzený nesmí odevzdávat nebo přijímat peníze, korespondenci nebo jiné věci s výjimkou věcí povolených ředitelem věznice.

Před započatím a po skončení návštěvy se u odsouzeného provede osobní prohlídka osobou stejného pohlaví.

Přijetí nebo odmítnutí návštěvy odsouzeným nebo osobou, u které byla návštěva povolena, se eviduje v kartě návštěv odsouzeného.

V pravomoci ředitele věznice je možnost odsouzenému povolit v souvislosti s návštěvou opuštění věznice.

Pro udržení kontaktu se svými blízkými slouží zejména pravidelné návštěvy. Ve většině případů plní zcela jistě svůj účel. Pro odsouzené je důležité vidět své děti, jak rostou, vyslechnout jejich trápení a mít pocit, že i když je v současné chvíli otec nebo máma ve vězení, přesto je s rodinou nadále ve spojení a alespoň občasným kontaktem se stále podílí na jejím chodu.

Mezi vězni jsou ovšem i ti, kdo stráví téměř celou návštěvou partnerskými výčitkami a vyzvídáním, zda je partnerka dostatečně věrná. Je pak velmi smutné, když taková návštěva odchází předčasně a se slzami v očích.

Rodiny přinášejí balíčky, i když je vidět, že se kvůli nim museli sami uskomnit, jen aby svému blízkému ulehčily alespoň na chvíli jeho trápení. To si pak vychovatelé nepřejí nic jiného, než aby odsouzení po opuštění brány věznice splnili sliby, které svým blízkým v době výkonu dali, nezklamali jejich důvěru, opětovali jejich snažení i starostlivost a více se už za mřížemi neobjevili.

5. POSILOVÁNÍ VNĚJŠÍCH VZTAHŮ VĚZNĚNÝCH S RODINOU

V následující části se pokusím představit opatření, které přispívají ke zdárnému začlenění vězněných do různých programů, které mají vliv na udržování a posilování rodinných vazeb. Tyto programy jsou v souladu s funkcí výkonu trestu. Programy nejen působí na kontakty s rodinnou, ale také se snaží působit na změnu chování odsouzeného. Opatření se snaží vést vězněné ke změně životního stylu, návyků a chování, které umožňují úspěšnější reintegraci osob po jejich propuštění.

5.1 Penitenciární diagnostika

Jedním ze základních východisek pro práci s vězněnými osobami, pro snahu o jejich sociální korekci, je penitenciární diagnostika. Diagnostika charakterizuje komplexní posouzení jedince pro proces penitenciární péče a to z hlediska zdravotního, psychologického a sociálního. Diagnóza je výsledkem práce speciálního pedagoga, psychologa, lékaře, sociálního pracovníka, a v případě potřeb dalšího specialisty. V podobě komplexní zprávy je pilířem pro výběr a stanovení aktivit ovlivňování a působení na vězněného jedince.

Zkoumání je zaměřeno zvláště pokud možno komplexní poznání osobnosti konkrétního jedince, z tohoto důvodu je na počátku stěžejní diagnostika psychologická a etopedická.

Vzhledem k nízké úrovni vzdělanosti většiny vězňů nebývá vhodné, a někdy ani možné, použití standardních a diagnostických metod. Jako alternativa bývá zvolena obsahová analýza korespondence vězňů. Například prostřednictvím frekvence slov se

zjišťuje schopnost písemné komunikace a na základě rozboru pravopisných chyb se posuzuje aspekt vzdělanostní úrovně zkoumaných osob.

„Vězni jako objekt působení se převážně rekrutují z řad sociálně patologických skupin. Jejich osobnost je často charakterizována řadou asociálních až antisociálních rysů a psychopatických rysů. Ve vězeňských podmínkách se tyto rysy vlivem izolace, separace, frustrace a deprivace vyostřují a zvýrazňují“ (Fischer, 1996, s.70).

Každá osobnost je jedinečná, nikdo není jak somaticky tak psychicky totožný. Z tohoto důvodu je nezbytné na delikventního jedince působit prostřednictvím široké variabilní nabídky různých programů a aktivit, aby se pravděpodobnost etopedické a terapeutické práce co nejvíce zvýšila.

V případě, že si odsouzený jedinec z nabídky žádnou aktivitu nevybere, respektive si vybrat ani nechce, je povinen se účastnit uložených pracovních činností. Takový postoj navíc může ovlivnit hodnocení z hlediska diferenciací a výhod, které plynou těm, kteří se na dosažení korektivních změn aktivně sami podílejí (např. podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody) (Fischer, 1996, s.106).

5.2 Podíl a úloha zaměstnanců věznice při práci s vězni

Do skupiny pracovníků věznice, kteří odborně zabezpečují práci s vězni, patří především speciální pedagog, psycholog, sociolog, sociální pracovník a vychovatel.

Speciální pedagog je odborný zaměstnanec, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciací. Metodicky také usměrňuje pracovní činnost vychovatelů a pedagogů volného času. Odpovídá ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci, za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými v návaznosti na jejich komplexní zprávy.

Dále provádí:

- pedagogickou diagnostiku,
- zpracovává přehled jednotlivých aktivit programu zacházení,
- spolupracuje v součinnosti se sociálním pracovníkem se zákonným zástupcem mladistvého při řešení přípravy mladistvého na budoucí povolání,
- podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce, vzdělání a rekvalifikace,
- zabezpečuje všeobecné a odborné vzdělávání odsouzených,
- poskytuje poradenskou pedagogickou pomoc,

- podílí se na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí ve vztahu k vězněným osobám a navrhuje z pedagogického hlediska příslušná opatření, vedoucí k řešení, prevenci a eliminaci,
- podílí se na návrhu k rozhodování o udělení přerušení výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice, účasti odsouzených na akcích mimo areál věznice.

Psycholog ve věznici provádí psychologickou diagnostiku vězňů, zpracovává jejich psychologické posouzení v rámci komplexní zprávy, včetně doporučení pro program zacházení. Podílí se na zpracování konkrétních programů zacházení jednotlivých odsouzených, na vyhodnocování jejich úspěšnosti a na navrhování změn programu zacházení. Psychologové také působí ve vazebních věznicích, kde například řeší psychické stavy obviněných vyplývající z krize uvěznění.

Dále provádí:

- orientační psychologické pohovory s vězni z jejich podnětu,
- poskytuje poradenskou psychologickou pomoc,
- zabezpečuje individuální psychologickou péči o vězně, kteří odmítají stravu, sebepoškozují se, pokoušejí se o sebevraždu a o vězně, kteří jsou v krizových psychických stavech,
- spolupracuje na zařazení vězňů do seznamu objektů možného napadení či ohrožení jiného druhu, vytypování konfliktních a psychicky labilních vězňů,
- vyjadřuje se k návrhu k rozhodování o udělení přerušení výkonu trestu, o přeřazování a přemísťování odsouzených, povolování volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice, účasti odsouzených na akcích mimo věznici, návštěv bez zrakové či sluchové kontroly a přeřezování odsouzených do jiného typu věznice.

Sociolog je odborný zaměstnanec, který zajišťuje analytickou a poradenskou činnost na úseku personální práce, výkonu trestu a vnějších vztahů v rámci dislokace věznice. Provádí průběžné i cílené sledování a analýzu sociálních vztahů mezi odsouzenými, se zaměřením na neformální struktury odsouzených, mezi odsouzenými a zaměstnanci a mezi zaměstnanci navzájem. Sociolog nepůsobí dosud ve všech věznicích, i když sociologické zkoumání skupin a jevů je velmi náročným úkolem.

Sociální pracovník je odborný zaměstnanec, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života.

Dále zejména:

- podle potřeby spolupracuje s příslušnými orgány sociálního zabezpečení,

- poskytuje samostatné sociálně právní poradenství, provádí výchovnou a poradenskou činnost pro vězněné,
- je garantem kontinuální sociální práce, v jejím rámci udržuje přímé pracovní kontakty s orgány státní správy, církvemi, charitativními a zájmovými občanskými sdruženími, a to jak v místě věznice, tak i podle potřeby v místě trvalého pobytu vězněných,
- zprostředkuje příslušnému orgánu sociálně právní ochrany dětí pravidelné sledování vývoje dítěte, o které odsouzené žena pečuje ve věznici,
- navazuje potřebné kontakty s blízkými osobami svěřených odsouzených, podílí se na řešení sociálních problémů,
- v součinnosti se speciálním pedagogem požádá zákonného **zástupce** a příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí o vyjádření k formě a obsahu přípravy mladistvého na budoucí povolání.

Vychovatel je metodicky usměřován speciálním pedagogem a je podřízen vedoucímu oddělení výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Jeho základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci.

Plní zejména tyto úkoly:

- zná osobně a pedagogicky usměřňuje jemu svěřené odsouzené, zná sociální vazby a skupinovou atmosféru v přidělené skupině,
- vede osobní karty odsouzených, provádí průběžné zápisy postihující probíhající naplňování účelu výkonu trestu u odsouzeného,
- podílí se na hromadně organizovaných akcích, dbá na kázeň odsouzených, na pořádek a upravenost ubytovacích prostor a motivuje odsouzeného k přiměřené estetické úpravě,
- realizuje svěřenou kázeňskou pravomoc, zpracovává návrhy na přerušení výkonu trestu, povolování volného pohybu mimo věznici, dočasného opuštění věznice, účasti odsouzených na akcích mimo věznici, návštěv bez zrakové či sluchové kontroly a přeřazování odsouzených do jiného typu věznice nebo jejich přemístění, podílí se na výběru odsouzených k zařazení do práce,
- vede početní a jmenný přehled odsouzených, rozhoduje o jejich ubytování do jednotlivých ložnic,
- zabezpečuje kontrolu korespondence odsouzených a uskutečňování telefonických hovorů,
- zabezpečuje realizaci práv odsouzených zejména na přijetí a odesílání korespondence, na přijetí návštěv, provedení nákupů, vycházek, vyjadřuje se k návrhu na přiznání a výši sociálního kapesného,

- zprostředkovává vyřizování žádostí, stížností a podnětů a styk odsouzených s ostatními zaměstnanci věznice, pravidelně organizuje shromáždění odsouzených za účelem projednávání otázek souvisejících jejich životem ve věznici.

5.3 Programy zacházení

V průběhu výkonu trestu je program zacházení hlavním pedagogickým i etopedickým prostředkem výchovného působení na vězněného. Za zajištění odborného programu zacházení je odpovědný kvalifikovaný pracovník vězeňské služby.

Základním úkolem různých aktivit zacházení, je korekce nežádoucích vzorců chování a způsobu života, která by měla vést k pozdějšímu normálnímu životu po propuštění z vězení. Tyto aktivity jsou také zaměřeny na podporu seberegulace, uvědomění své viny, které vedou k odpovědnosti a akceptací důsledků vlastního počínání.

Program zacházení s vězni se dělí:

a) Pracovní aktivity a programy

Pracovní činností získává jedinec specifické pracovní dovednosti, které může po propuštění uplatnit v řádném životě, a to může eliminovat případné opakování kriminálních forem chování. Odsouzený se učí návyku na pravidelný výkon řádné práce. Práce vězně zásadním způsobem přispívá ke snižování počtu a intenzity reakcí na zátěž z uvěznění.

Zaměstnání vězněného odstraňuje pocit bezmocnosti, což umožňuje posílit kontakt s rodinou, umožňuje úhradu závazků i získání jisté finanční hotovosti, což rovněž zvyšuje pravděpodobnost návratu k nedelikventnímu způsobu života a snižuje pravděpodobnost recidivy (Fischer, 1996, s. 109).

b) Vzdělávání

Hlavní úkol vzdělávání spočívá ve zvýšení pravděpodobnosti následné reintegrace delikventního jedince do společnosti, v zlepšení úrovně jejich morálních vlastností a v korekci jejich chování do sociálně přijatelných nebo dokonce požadovaných forem.

Vzdělanost ovlivňuje utváření vyšších sociálních dovedností, jako jsou smysl pro morální hodnoty, empatie, schopnost řešit zátěžové situace, schopnost uspokojovat potřeby společensky akceptovaným způsobem.

c) Speciálně výchovné aktivity

Speciálně výchovné programy zahrnují širokou možnost tréninkových a terapeutických aktivit od režimového přístupu, přes sociální výcvik, individuální poradenství, intervenci v krizových situacích, trénink ke zvládnutí vlastní agresivity (vyhláška č.345/1995 Sb. – řád výkonu trestu).

Hlavním cílem je společně s dalšími typy aktivit korekce a změna sociálně deviantního chování a jednání.

d) Zájmové aktivity

Zájmové aktivity jsou nezbytnou součástí života na svobodě. Nevhodně strávený čas, který je dále spojen s různými asociálními poruchami chování, zvyšuje pravděpodobnost vzniku kriminálního jednání.

Úkolem zájmových aktivit vězňů je především vedení k samostatnému rozhodování a využití volného času každým jedincem. Jde o seberegulaci, která je založena na samostatném a odpovědném rozhodování.

e) Utváření vnějších vztahů

Cílem těchto aktivit je oblast vnějších vztahů, kterou je podpora při vytváření, udržení nebo posilování vazeb jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody s rodinou nebo blízkými mimo věznici. Jednoznačně je z etopedického hlediska nezbytná preference a podpora pozitivních vazeb, k rodině, přátelům, pracovním a profesním kontaktům.

„Vztah rodinných příslušníků k vězni je určován především ekonomickým dopadem uvěznění odsouzeného na rodinu, její hmotné zabezpečení. Proto skutečnost, že ve věznicích není práce, že jen menší část odsouzených je v průběhu výkonu trestu zaměstnána tento negativní dopad na rodinu prohlubuje. Také reakce zaměstnavatele a obavy z reakcí případně budoucího zaměstnavatele na uvěznění odsouzeného stmelení rodiny nepodporuje. Často proto dochází ke změnám vztahu v rodině a změnám vztahu jejích jednotlivých členů k vězněnému“ (MAREŠOVÁ a kol, 2004, s.110).

Existence sociálních vazeb významně pomáhá čelit negativním důsledkům prizonizace. Tento pojem je proces psychologické přeměny svobodného člověka ve vězně a jedná se o adaptační techniku přizpůsobení se životu ve vězení. Na uvězněného působí fyzická blízkost bez soukromí, vězeňský řád a izolace od normálního života.

K zmírnění těchto vlivů je vhodné umožnit vězněným jedincům častější kontakt s rodinou. Působení etopeda na této úrovni se týká úzké spolupráce specialisty (psycholog a sociální pracovník), aby byla maximálně využita interakce uvnitř rodiny (Fischer, 1999).

Jako možné výchovné opatření jsou návrhy na umožnění:

- mimořádné návštěvy,
- bezbariérové rozloučení s rodinou po ukončení s rodinou,
- návštěva uskutečněná mimo objekt věznice,
- nadstandardní návštěvy,
- podmíněčné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Nadstandardní návštěvu může povolit ředitel ve výjimečných případech. Setkání odsouzeného s rodinou probíhá bez zrakové a sluchové kontroly dozorců. Tyto návštěvy jsou výjimečné a ze strany vězně nejsou nárokové. Uskutečňují se ve speciálních zamřížovaných místnostech, vybavených mimo jiné i dvojglůžkem. Dovolená délka návštěvy je ovlivněna chováním odsouzeného ve výkonu trestu. Ke všem výše uvedeným výchovným opatřením je vhodné přistupovat z hlediska odměn a trestů.

Nejvyšší kázeňské odměny se řídí Nařízením generálního ředitele Vězeňské služby České republiky. Nařízení stanovuje jednotný postup při podávání návrhů, rozhodování a realizaci přerušení výkonu trestu odnětí svobody odsouzenému a přerušení výkonu trestního opatření odnětí svobody mladistvému odsouzenému. Toto nařízení se užije i na postup při podávání návrhů, projednávání rozhodování a realizaci dalších aktivit.

Povolený pobyt mimo věznici má tyto formy:

- **přerušení výkonu trestu** odsouzenému se povoluje v předem určené době pobyt zpravidla v místě jeho trvalého nebo přechodného bydliště anebo v bydlišti osob blízkých. Základním předpokladem přerušení výkonu trestu jako nejvyšší formy kázeňské odměny musí být vždy kladné hodnocení ve všech oblastech zvoleného programu. Odsouzený má odpovídající rodinné a sociální zázemí. Při rozhodování o přerušení výkonu trestu je nutné zabránění devalvačního účinku udělovaných kázeňských odměn, přihlížet k důslednému uplatnění základních pedagogických základů a zohlednit mimo jiné též dobu, která uplynula od posledního udělení kázeňské odměny. Přerušení výkonu trestu se uděluje také z naléhavých rodinných důvodů. Mezi tyto skutečnosti patří například úmrtí v rodině, narození dítěte, vážné onemocnění osoby blízké, svatba v rodině, řízení v pozůstalosti, řešení bytových záležitostí, nebo zaměstnání odsouzeného.

Rozhodnutí o přerušení se také vztahuje na odsouzené ženy, které před nástupem trestu řádně pečovaly o své nezletilé děti. Před přerušением výkonu trestu si ředitel věznice vyžádá stanovisko orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který oznámí sociální a rodinnou situaci dítěte. Oznámí také, zda častější kontakt odsouzené matky bude mít vliv na kladný prospěch dítěte.

Při přerušení výkonu trestního opatření u mladistvého odsouzeného, pověřený zaměstnanec zabezpečí doprovod mladistvého z věznice do místa přerušení trestního opatření a zpět do věznice, anebo osobně předá mladistvého rodičům nebo jiným zákonným zástupcům. Před rozhodnutím o přerušení si ředitel zpravidla vyžádá zprávu zaměstnance obce s rozšířenou působností zařazeného do obecního úřadu pověřeného zajišťováním sociálně-právní ochrany dětí o sociální situaci v rodině mladistvého.

- **opuštění věznice v souvislosti s návštěvou** se povoluje odsouzenému mimo věznici v předem určené době a místě za doprovodu osoby blízké popřípadě jiné osoby, která se do věznice dostavila za účelem provedení návštěvy odsouzeného, kterého osobně převzala a ve stanoveném čase jej doprovodila zpět do věznice. Ředitel věznice může ze zákona povolit opuštění věznice v souvislosti s návštěvou odsouzeným jako kázeňskou odměnu ve všech typech věznice s výjimkou odsouzených k doživotnímu vězení. Doba opuštění věznice je stanovena maximálně na 24 hodin. Pokud v sídle věznice nejsou vhodné podmínky pro realizaci opuštění věznice v souvislosti s návštěvou, je ředitel věznice oprávněn území, na kterém může odsouzený pobývat, rozšířit podle konkrétních podmínek.

- **opuštění věznice v souvislosti s programem zacházení** se povoluje pobyt odsouzeného mimo věznici v předem určené době a místě, za účelem účasti odsouzeného na akcích souvisejících s plněním programem zacházení. Ředitel stanoví svým nařízením maximální počty odsouzených připadajících na jednoho zaměstnance věznice, kteří odsouzené při realizaci povolení opuštění věznice v souvislosti s programem zacházení doprovázejí.

- **volný pohyb mimo věznici** v souvislosti s účastí odsouzeného na akcích konaných mimo věznici nebo k docházce do školy anebo k návštěvě zdravotnických, rehabilitačních a obdobných zařízení.

- **účast odsouzeného na akcích** konaných mimo věznici, se odsouzenému povolí pobyt mimo věznici a účast na akcích v místě jejich konání v předem určené době, a to zpravidla za doprovodu určeného zaměstnance.

Odsouzený vždy písemně žádá o povolení pobytu mimo věznici s náležitým odůvodněním. K žádosti je přikládán návrh na povolení pobytu mimo věznici, který zpracovává vychovatel, jemuž je odsouzený svěřen do péče. Návrh obsahuje výčet všech dosavadních udělených kázeňských odměn popřípadě uložených a dosud nezahrazených kázeňských trestů včetně odůvodnění, proč je navrhován tento druh kázeňské odměny. K příslušným návrhům se vyjadřuje komise odborných zaměstnanců ve složení vychovatel, speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník, vedoucí oddělení výkonu trestu, příslušník oddělení prevence a stížností, pověřený pracovník oddělení správního popřípadě lékař zdravotního oddělení.

Před rozhodnutím o příslušném návrhu si ředitel věznice může podle okolností vyžádat od orgánu sociálního zabezpečení nebo policejního orgánu informace o rodinných poměrech odsouzeného. Stanoviska těchto orgánů nejsou pro rozhodnutí ředitele věznice závazná. Při rozhodování o příslušném návrhu ředitel věznice uváží, zda lze důvodně předpokládat, že odsouzený povoleného pobytu mimo věznici nezneužije. Rozhodnutí musí

být opatřeno datem a podpisem ředitele věznice a otiskem kulatého razítka se státním znakem.

Před povoleným pobytem mimo věznici se odsouzený vhodným způsobem poučí o povinnostech vyplývajících z pobytu mimo věznici. Odsouzený má za povinnost dodržovat zásady slušného chování, zdržovat se v místě předem povoleného pobytu nebo konání akce mimo věznici, nepoužívat alkoholické nápoje nebo jiné omamné prostředky a ve stanovenou dobu se včas vrátit do věznice. Dále se poučí, že v případě vzniku neočekávaných událostí je povinen vyrozumět věznici a bez zbytečného odkladu se do věznice vrátit.

Vedoucí oddělení výkonu trestu provádí rozbor stavu využívání povoleného pobytu odsouzených mimo věznici a přijímá účinná opatření k jejich další praktické aplikaci.

5.4 Nové perspektivy zacházení s vězni

České vězeňství prošlo od sametové revoluce řadou změn. Vězeňský systém se vymanil z komunistického režimu. Prošel zásadní proměnou depolitizace, demilitarizace a decentralizace. V posledních letech je stále více kladen důraz na zacházení s vězni, jeho diferenciaci a specifikaci.

Vězeňská služba se stává propracovanější. Prioritou pro práci s vězňnými osobami je v současné době jejich zaměstnání a také přímá práce s odsouzeným, kterou převážně zajišťují zaměstnanci oddělení výkonu trestu.

S Vězeňskou službou ČR již několik let spolupracuje Sdružení pro probaci a mediaci v justici. Sdružení umožňuje vězňům naučit se zvládat přechod z vězení na svobodu, rozpoznat, co je možným zdrojem životních problémů a jak je efektivně řešit. Účastníci programu se učí vyrovnat s minulostí a pobytem ve vězení, jak začít nový život, zorientovat se v současné situaci na trhu práce, naučit se dovednosti potřebné k úspěšnému hledání zaměstnání, jednání s úřady a zaměstnavateli. Dalším významným bodem pomoci sdružení je program, který s vězni spolupracuje před propuštěním z výkonu trestu i po něm. Soustředí se zejména na podporu sociálních kompetencí a pracovních návyků vězňů a pomáhá jim při vyhledávání pracovních příležitostí.

Dalším sdružením, které pomáhá vězňům, je Občanské sdružení Podané ruce. Součástí její práce jsou besedy, terapie s vězni, kterými informuje o možnostech pomoci při návratu do běžného života po ukončení výkonu trestu.

Další možnou cestu zacházení s vězni popisuje terapeut Zdeněk Rieger. Ve své knize „Návrat k rodině a domů“ shrnuje poznatky o tom, jaké úskalí s sebou nese toužebně

očekávaný návrat do rodiny po dlouhé době odloučení. Upozorňuje na obecná rizika nezvládnutých návratů. Nezvládnutých právě proto, že nebyly dobře připraveny. Vězňové jsou zaskočeni návratem domů nepředvídanými změnami, anebo také tím, že se nezměnilo nic. Kontrast mezi vysněným a reálným světem je univerzální jev, na který by měl být každý člověk opouštějící věznici připravován. Fantazijní svět člověka žijící v nepřírodných podmínkách má tendenci se odchylovat od reality a ostrov rodiny, který odloučený na nějaký čas opustil, se samozřejmě s postupujícím časem vyvíjí a proměňuje. V knize terapeut Rieger hovoří o průvodci, jehož by měl každý vězeň dostat. Klíčovým pracovním nástrojem je Program přípravy na návrat k rodině domů a důležitá je i Dohoda o Programu na návrat k rodině domů. Důležitou roli by měl hrát průvodce, který je odborným zaměstnancem věznice. Průvodce provází vězněného po celou dobu věznění. Cílem jeho práce je vtáhnout členy rodiny do přípravy návratu vězněného na přiměřený návrat a vymezit prostředí návratu (Rieger, 2009).

Programy zacházení s vězni mají řadu překážek. Zejména se jedná o vysokou přeplněnost věznic a s tím úzce související nízký počet zaměstnanců, kteří se podílí na přímé práci s vězni. Tyto aspekty nejsou zaviněny vězeňskou službou, ale z globálního hlediska zde nezastupitelnou úlohu sehrává celosvětová hospodářská krize posledních let. Zvyšuje se kriminalita a tok finančních prostředků do vězeňské služby není a v současné době nemůže být zdaleka na takové úrovni, aby pokryl veškeré požadavky. Další velkou překážkou při práci s vězni, se kterou se potýkají zaměstnanci, je časová administrativní zátěž. Určitě je otázkou k zamyšlení skutečnost, zda je pro společnost výhodné, aby zaměstnanci vězeňské služby, kteří pracují na programech zacházení s vězni a různou měrou se podílejí na jejich nápravě, velkou část pracovní doby trávili u administrativní práce na úkor přímé práce s vězni.

Práce s vězni má smysl a především motivuje vězně pro vstup do nového života po ukončení výkonu trestu. Vězni jsou vedeni ke vnímání nových životních priorit a hodnot, které vedou k úspěšné sociální integraci po ukončení věznění.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. VLASTNÍ PRŮZKUM

6.1 Cíl průzkumu

Hlavním cílem mé práce je získat informace o nástrojích, které pomáhají posilovat kontakt vězňů s rodinou.

Dílčí cíle:

- a) Zjistit rodinnou charakteristiku vězňů
- b) Popsat soudržnost rodiny s vězni
- c) Vytipovat způsob kontaktu vězňů s rodinou
- d) Poukázat na důležitost a vliv rodiny při zajištění zaměstnání po výkonu trestu

Hypotézy:

1. Rodinný kontakt je nejdůležitější oporou pro vězněho.
2. Umístění vězňů v blízkosti rodiny umožňuje nejvíce napomáhat kontakt s rodinou.
3. Pomoc rodiny je důležitá při hledání zaměstnání.

6.2 Metodika průzkumu

Pro získání informací o vlivu na posilování a udržování kontaktu s rodinou u vězňů, byla zvolena metoda – dotazníku, sestavená podle nejdůležitějších bodů průzkumu:

- charakteristika uvězněných,
- dosažené vzdělání,
- postavení, vliv a přístup rodiny na vězně,
- způsob navazování kontaktů s rodinou,
- hodnoty, na které se nejvíce těší vězni po propuštění.

6.3 Analytická jednotka

Respondenty jsou vězněné osoby, které se nacházely ve Vazební věznici v Brně. Sběr dat byl proveden v měsících lednu a únoru roku 2011. Při sběru dat jsem se snažil o oslovení odsouzených, kteří se nacházeli na všech odděleních výkonu trestu ve Vazební věznici v Brně. Rozdáno bylo celkem 100 dotazníků. K následnému zpracování bylo navraceno od odsouzených 71 správně vyplněných dotazníků.

Statistické zpracování

Odpovědi z dotazníků byly vyhodnoceny a zpracovány formou grafů a to jak číselně, tak i v procentech.

Popis jednotlivých položek výzkumu k hypotézám:

ad.1 Rodina má zcela nezastupitelné místo v životě každého jedince. Jak se zdá v současné době ztrácí rodina na svém významu. Dochází k vzájemnému odcizování se, upřednostňování individuálních zájmů nad zájmy rodinnými.

Průzkum se snaží zjistit: - z jaké rodiny vězněný pochází,

- jaká je soudržnost rodiny,
- jak rodina nese uvěznění,
- kdo navštěvuje vězně.

ad.2 V souvislosti s uvězněním jedinec ztrácí rodinné a další sociální kontakty a vztahy. Existence sociálních vazeb významně pomáhá čelit negativním důsledkům prizonizace. Výsledek průzkumu ukazuje, co vězněným napomáhá udržovat kontakt s rodinou a co sbližování s rodinou stěžuje.

ad.3 Odsouzený, který se má kam vrátit, který má rodinné zázemí, má také lepší předpoklady pro nový start do života. Mnoho vězňů ví, že po skončení trestu nebude snadné získat práci, neboť řada firem vyžaduje výpis z rejstříku trestů. Jen ta skupina vězňů, která se opírá o přízeň rodiny, může s určitou pomocí ze strany rodiny počítat.

6.4 Analýza průzkumu

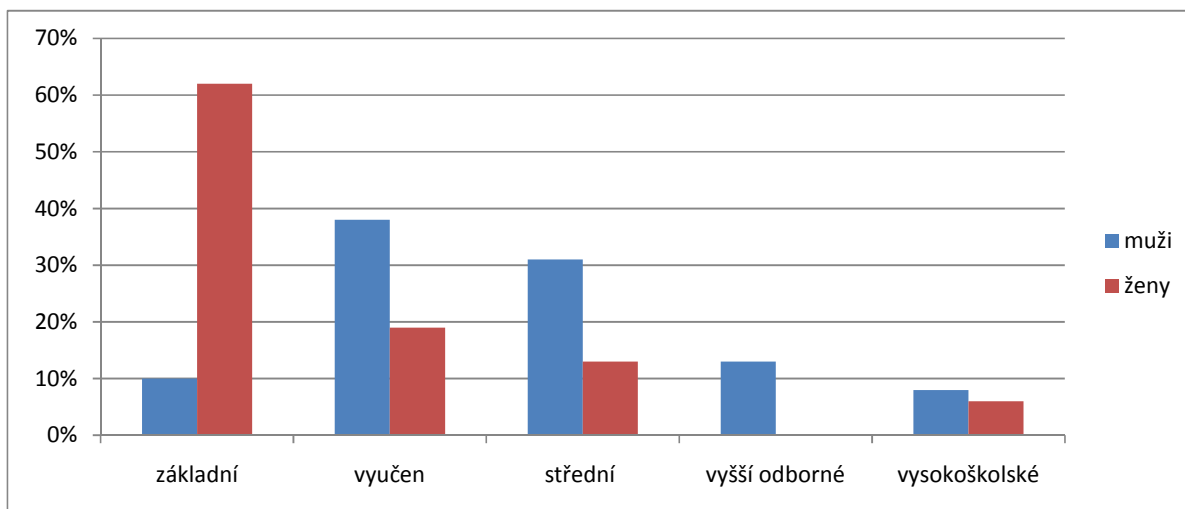
Dotazník

Charakteristika odsouzených

Počet respondentů: 39 mužů 32 žen	Počet respondentů celkem: 71				
	muži ženy vyjádření		muži ženy vyjádření v %		
Průměrný věk	35,7	36,5			
Rodinný stav	svobodný	29	21	74,4	65,6
	vdaná - ženatý	10	11	25,6	34,4

Otázka č.1 - Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

Z tohoto grafu je patrné, že převážná část odsouzených žen, celkem 62,5% má základní vzdělání. Odsouzení muži uvádějí v dotazníku nejčastěji dosažené vzdělání střední (30,8%) a vyučen (38,5%).

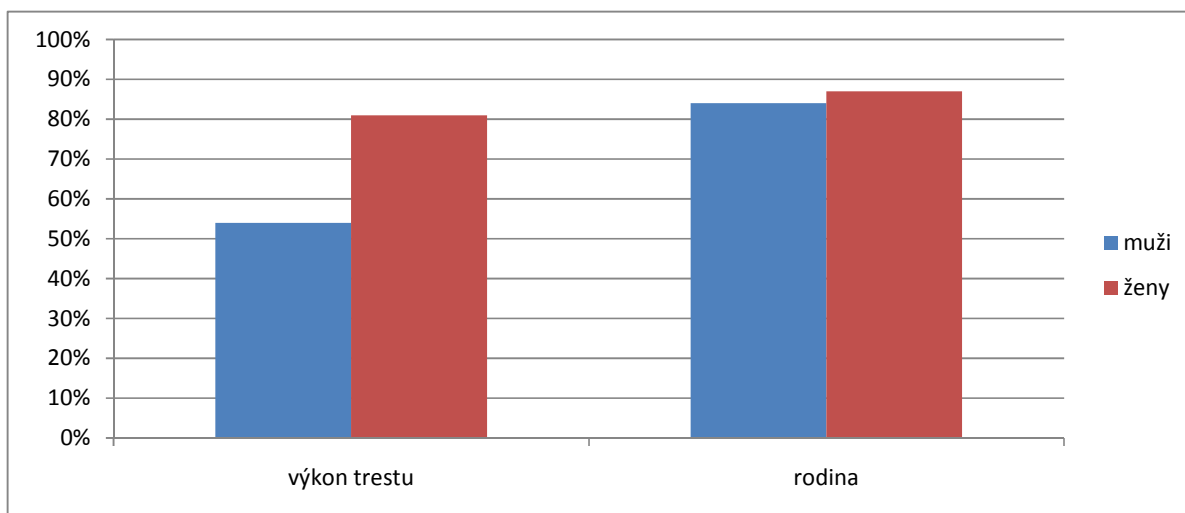
Otázka č.2- Byl jste ve výkonu trestu?

Otázka č.3 - Máte rodinu?

Ve výkonu trestu v minulosti bylo celkem 21 mužů (53,8%) a 26 odsouzených žen (81,25).

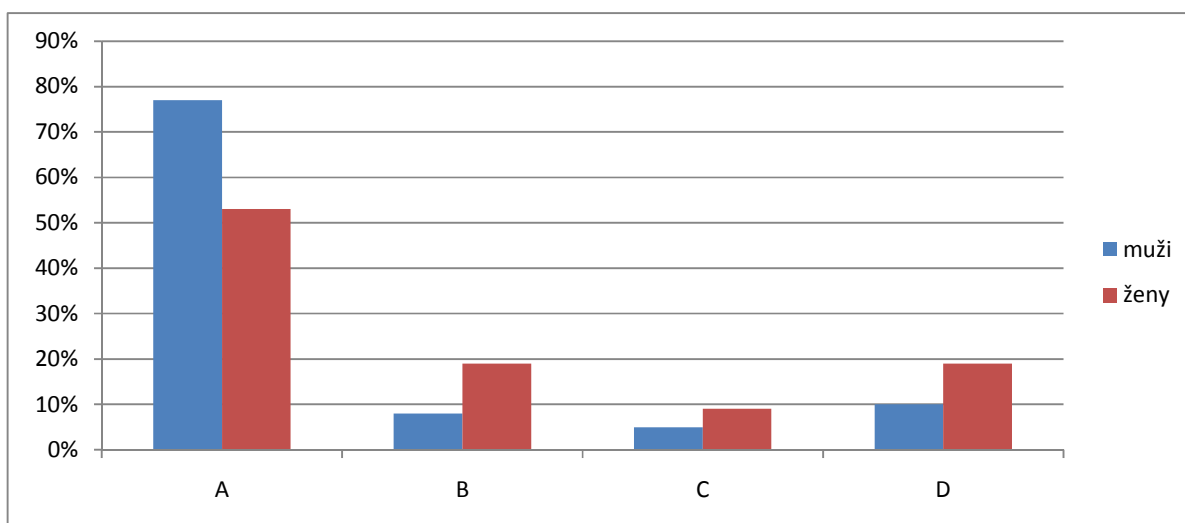
Z šetření dále bylo zjištěno, že 33 mužů (84,6%) a 28 žen (87,5%) kladně odpověděli na dotaz, zda mají rodinu.

Kladná odpověď

Otázka č.4 - Jak nese rodina Váš současný pobyt?

Jak lze z grafu vyčíst, s podporou rodiny může počítat 30 mužů (76,9%) a 17 žen (53,1%).

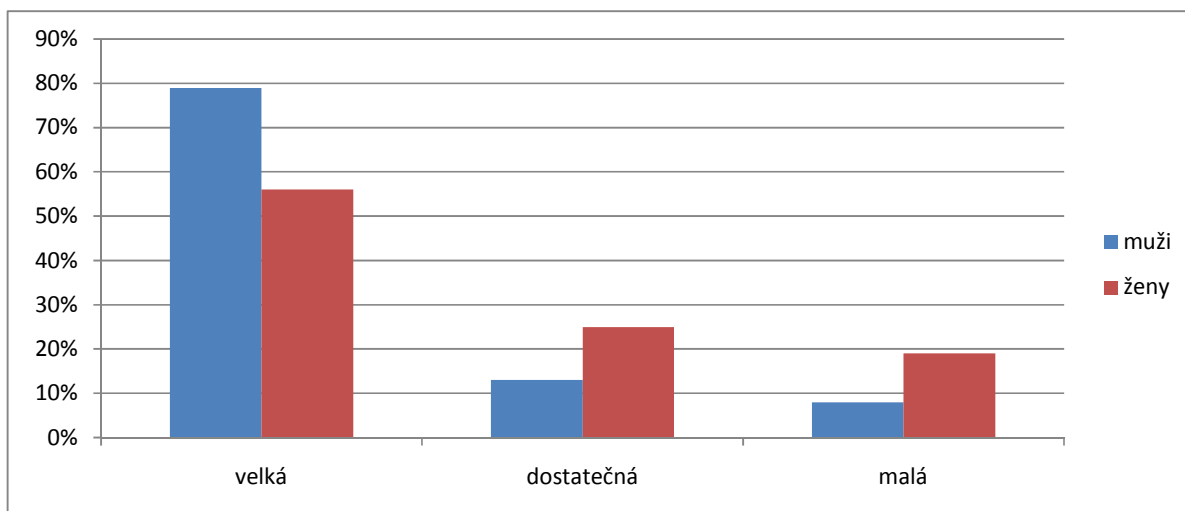

A- mám její podporu, B- rodina neví, že jsem ve vězení,

C- kvůli vězení se mi rozpadá rodina, D - rodina se mnou komunikuje

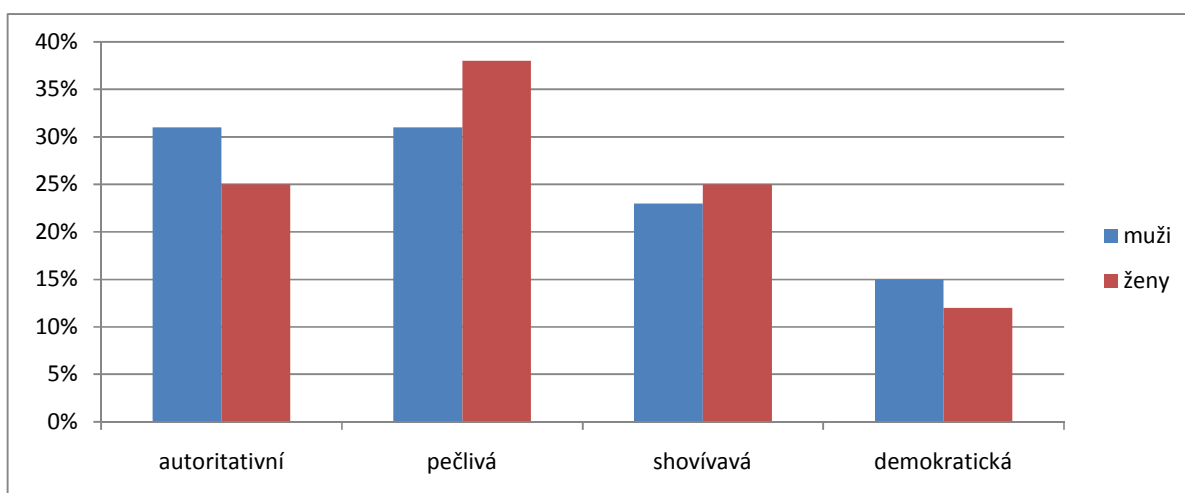
Otázka č.5 - Jaká je soudržnost Vaší rodiny?

Při označení odpovědi na položenou otázku zvítězila velká rodinná soudržnost u 31 odsouzených mužů (79,5%) a u 18 odsouzených žen (56,5%). Vězni se spoléhají na rodinu a funkční rodinné zázemí. Domov je pro ně útočištěm, místem porozumění a odpočinku.

Otázka č.6 - Jaká byla výchova ve Vaší rodině?

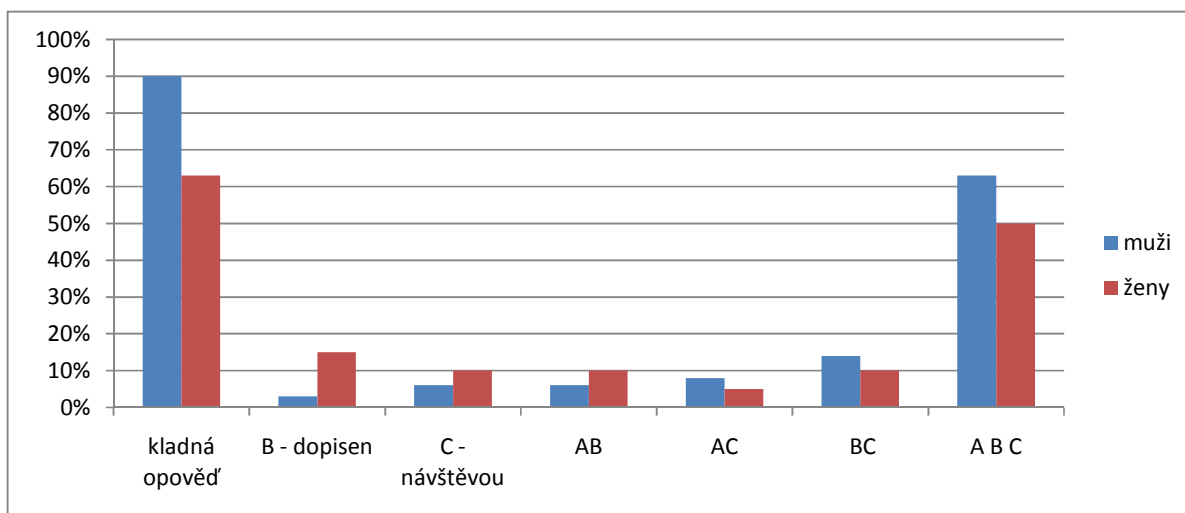
Na tuto otázku odpovídaly vězňené osoby celkem vyrovnaně s převahou pečlivé výchovy u 12 žen (37,5%). U 12 mužů (30,8%) byla shoda ve výchově pečlivé a autoritativní.

Otázka č.7 - Udržujete v současné době kontakt s rodinou?

Otázka č.8 - Pokud ano, jakým způsobem?

Odsouzení z nabízených možností odpověděli, že 35 mužů (89,7%) a 20 žen (62,5) udržuje kontakty s rodinou. Odsouzení z nabízených možností označili všechny možné způsoby kontaktů, které mají k dispozici. Výsledkem tohoto šetření bylo také to, že pouze osamoceny telefonický kontakt s rodinou neudržuje žádný z dotazovaných.

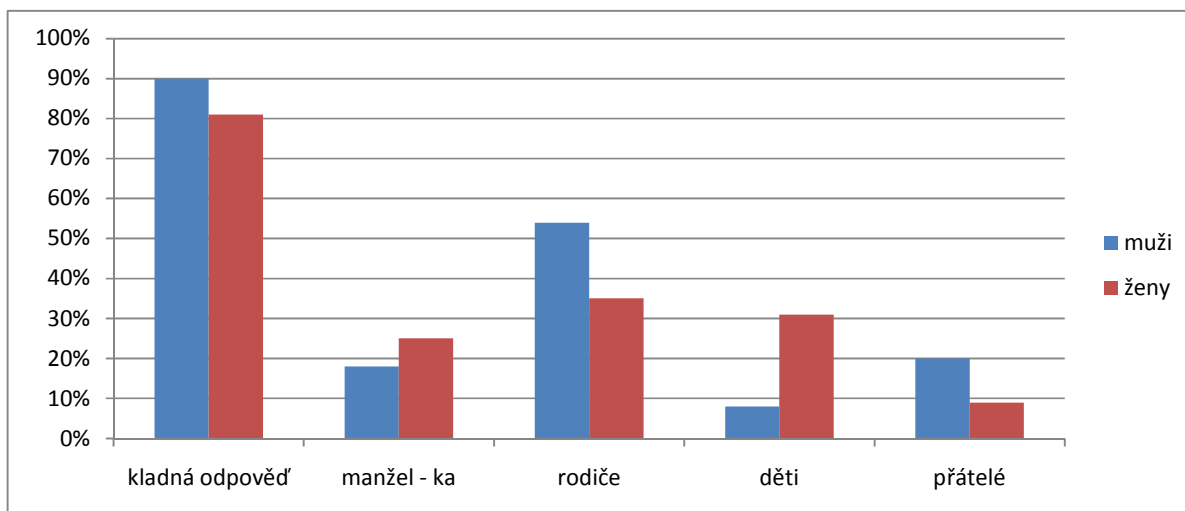

A- telefonicky

Otázka č.9 - Kontakty s okolním světem jsou pravidelné?

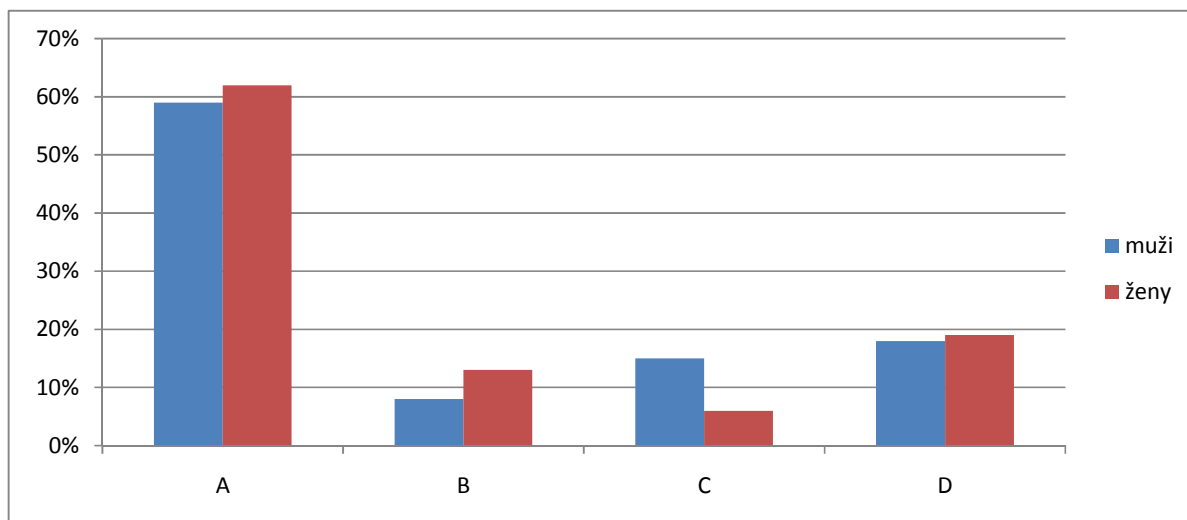
Otázka č.10 - Kdo Vás navštěvuje?

Dále se šetřením ukázalo, že pravidelné návštěvy ve výkonu trestu má 35 mužů (89,7%) a 26 žen (81,25%). Rodiče jsou těmi, kteří odsouzené muže a ženy navštěvují nejčastěji.

Otázka č.11- Co Vám nejvíce napomáhá udržovat kontakt s rodinou?

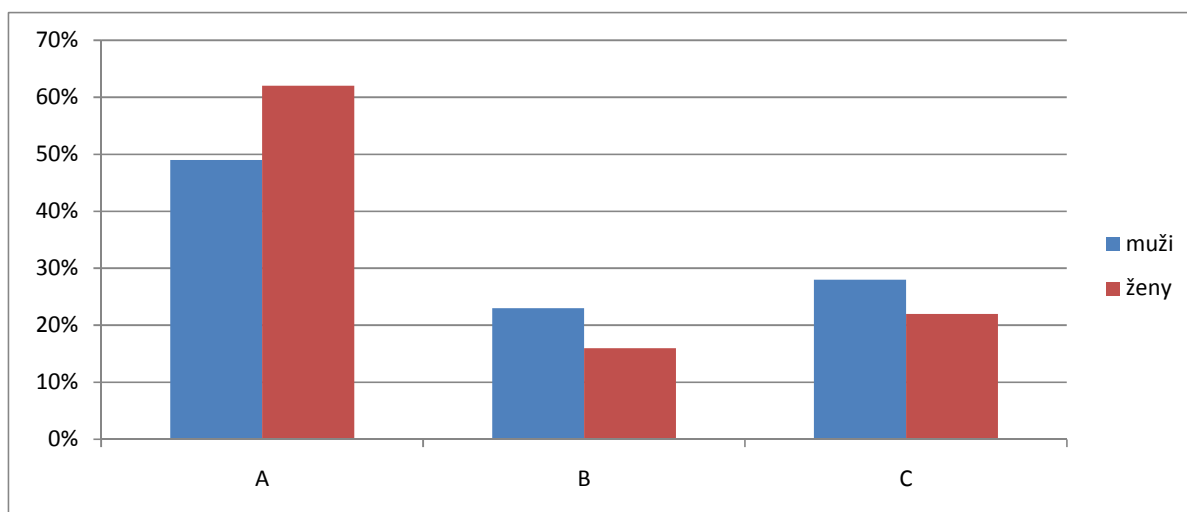
59% dotazovaných odsouzených mužů a 62,5% odsouzených žen odpovědělo, že umístění do věznice v blízkosti domova nejvíce napomáhá udržovat kontakt s rodinou.

A - umístění věznice v blízkosti domova, B – přístup pracovníků vězeňské služby
C – možnost být zaměstnán, D – jiné faktory

Otázka č.12 - Co Vám stěžuje kontakt s rodinou?

48,7% mužů a 62,5 % odsouzených žen vypověděli, že kontakt s rodinou stěžuje vzdálené umístění věznice od domova. V pořadí druhou nejčastější odpovědí byly jiné faktory. V tomto bodu si stěžovali například na nemožnost změny začátku návštěvní hodiny, na více udělování volných návštěv nebo přerušení výkonu trestu.

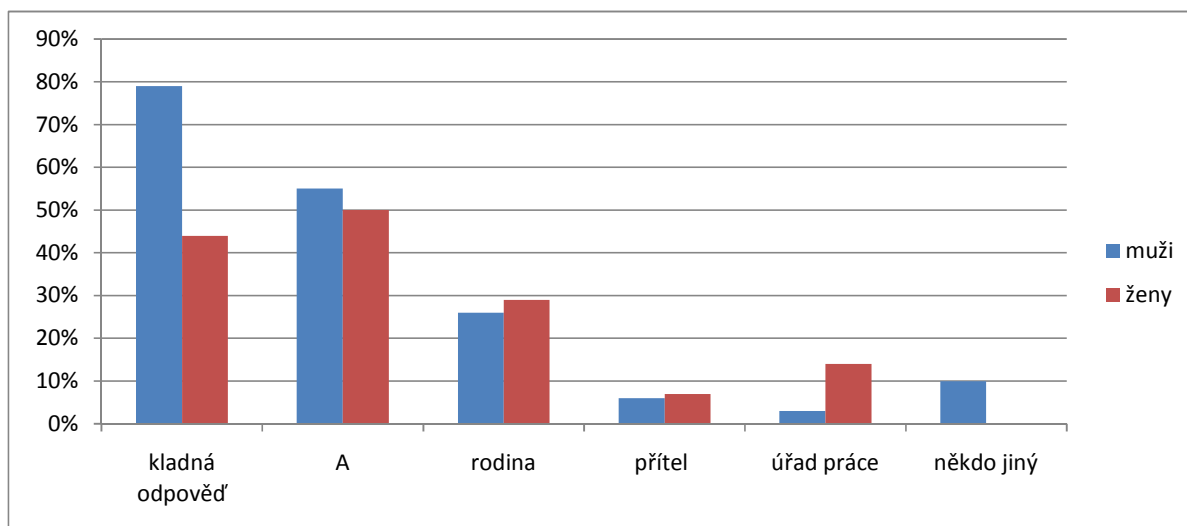

A - vzdálené umístění věznice od domova, B – přístup pracovníků vězeňské služby
C – jiné faktory

Otázka č.13 – Máte po propuštění z výkonu trestu zajištěnou práci?

Otázka č.14 - Pokud ano - kdo ji Vám zajistil?

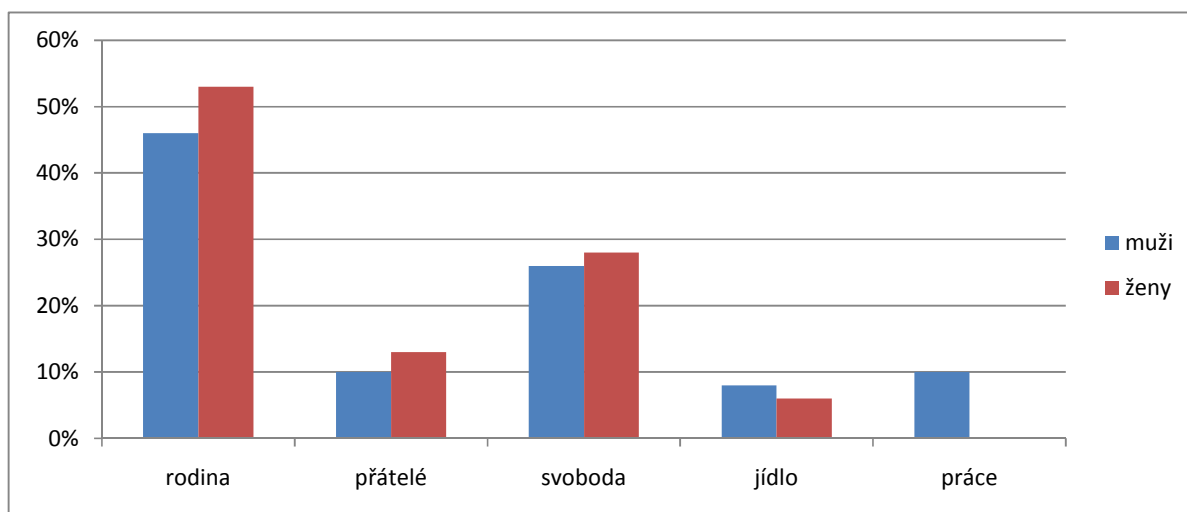
Zajištěnou práci má 31 mužů (79,5%) a 14 žen (43,75%). Rodina hraje také velkou roli při hledání práce u 8 mužů (25,8%) a u 4 žen (28,6%). Blízcí znají dobře vlastnosti, dovednosti a možnosti uplatnění odsouzených v civilním životě.

A- budu pracovat v předchozím zaměstnání

Otázka č.15 - Na co se nejvíce těšíte po propuštění na svobodu?

V závěrečné otázce, bylo potvrzeno, že fungující rodina, která je po návratu z výkonu trestu odnětí svobody přijme, je velkou motivací a nadějí pro odsouzené. Respondenti (46,2 % mužů a 53,1% žen) odpověděli, že po propuštění se nejvíce těší na rodinu a své blízké.

6.4 Závěr průzkumné části

V návaznosti na teoretickou část bakalářské práce byl proveden průzkum za použití dotazníku, jehož cílem mimo jiné je odhalit důležité proměnné, které mají vliv na faktory ovlivňující vazby vězňů s rodinou.

Hypotézy, které byly stanoveny na začátku průzkumného šetření, se týkají odsouzených mužů a žen umístěných ve Vazební věznici v Brně.

Hypotéza č.1:

Rodinný kontakt je nejdůležitějšího oporou pro vězněného.

Tato hypotéza se potvrdila.

Z odpovědí odsouzených, je patrné, že naprostá většina dotazovaných má plnou podporu rodiny.

Ze 71 posuzovaných vězňů osob ve Vazební věznici v Brně má 47 odsouzených dobré rodinné zázemí. Ze 71 respondentů také bylo potvrzeno, že rodina je pro ně důležitá, tím že 55 posuzovaných udržuje kontakt s rodinou a může počítat s její podporou.

Vše vypovídá o tom, že pro vězně je rodina velmi důležitá a rodina je to jediné pouto, které má význam.

Hypotéza č.2:

Umístění věznice v blízkosti rodiny umožňuje nejvíce napomáhat kontakt s rodinou.

Tato hypotéza se také potvrdila.

Celkem 59% všech dotazovaných odsouzených mužů a 62,5% odsouzených žen odpovědělo, že umístění věznice v blízkosti domova nejvíce napomáhá udržovat kontakt s rodinou. Tato hypotéza byla také potvrzena další položenou otázkou, která potvrdila, že 48,7% mužů a 62,5 % odsouzených žen nejvíce stěžuje kontakt s rodinou vzdálené umístění věznice od domova.

Hypotéza č.3:

Pomoc rodiny je důležitá při hledání zaměstnání.

Tato hypotéza se potvrdila.

Odsouzená osoba se po výkonu trestu z velké části také spoléhá na rodinu při hledání nového zaměstnání. Z výsledků dotazníků se zjistilo, že rodina podává pomocnou ruku 25,8% odsouzeným mužům a 28,6% ženám, pro ekonomickou stabilitu a zajištění dalšího bezproblémového života po ukončení výkonu trestu odnětí svobody. Rodina zná pracovní možnosti a dovednosti svého blízkého a dobře zná pracovní nabídky v okolí bydliště.

7. ZÁVĚR

V českých věznicích v současné době žije okolo 20 tisíc odsouzených, kteří se potýkají s mnoha problémy.

Vězení je světem sám pro sebe, má své pravidla, specifika a také svá úskalí. Vězeň, který není v úzkém kontaktu s nejbližšími členy rodiny, strádá a nenachází klid. Těžko tento klid naleznou uprostřed kolektivu vězňů a několika stále se střídajících vychovatelů, pedagogů a dozorců. Vězeň proto hledá domov, jako klidný „ostrůvek“ v rozbouřeném moři okolního světa. Já sám vzpomínám, jak jsem hledal tento ostrůvek stability. Bylo to na vojně v Olomouci, kam jsem narukoval. Byl jsem sám, opuštěný, vytržený s atmosféry domova. Zde jsem poznal, co činí domov domovem, přítomnost lásky, dobra, zájmu a pochopení, avšak to na vojně a také ve vězení moc nenalezneme. Tyto „maličkosti,“ které poskytuje rodina, jsou tím, co potřebuje vězeň pro bezproblémové prožití ve vězení a pro svůj dobrý základ do dalšího budoucího života. Je proto důležité probudit v nich pocit, že nejsou osamoceni. To, jak odsouzený zvládne pobyt ve vězení, záleží především na konkrétním jedinci, jeho psychické odolnosti a sociálním zabezpečení, ale také na podpoře jeho rodiny a blízkých.

U odsouzených, kteří mají rodinné zázemí a udržují pravidelný kontakt s rodinou, je daleko lépe naplňován účel výkonu trestu. Odsouzený je motivován k bezproblémovému pobytu ve vězení a vytváří si podmínky například pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Rodina je tedy jeden z hlavních pozitivních činitelů, které mohou na strukturu osobnosti vězněného působit.

Dle mého názoru byl cíl práce splněn a zjištěné výsledky hovoří o pozitivním vlivu rodiny na bezproblémové prožití odsouzeného ve věznici. Posílené rodinné kontakty jsou důležité pro udržení psychické kondice v tomto extrémně zátěžovém období jejich života. Někteří jedinci si ani nedovedou představit, že by o své blízké přišli nebo že by se k nim blízcí otočily zády. Člověk, který je za mřížemi, si uvědomuje, i když se to někdy nesnaží dávat příliš najevo, že rodina má pro něho zásadní význam. Přátelé a známí problémového člověka snáze zavrhnou než jeho vlastní rodiče. Ti jediná většinou dokážou mít na vinu svého potomka jiný názor a většinou mu pomoc neodmítnou, pokud se jejich selhání neopakuje.

Kontakt s příbuznými je pro ně nejdůležitější a jediné, co je drží nad hlubokou propastí, ve které se ocitli.

7. RESUMÉ

Hlavním tématem práce, bylo přiblížení pojmů, které jsou spojeny hledáním možností a způsobů posilování vnějších vztahů vězňů s rodinou.

Z tohoto důvodu jsem se zabýval nejen teorií a jejím popisem, ale také rozbořením možných kontaktů vězňů s rodinou.

Cílem práce bylo potvrdit skutečnost, že udržování a posilování rodinných vazeb je velmi důležité pro vězněného.

Bakalářská práce je rozvržena do dvou částí. Teoretická část je rozdělena do pěti hlavních kapitol. V první kapitole jsem shrnul základní poznatky o rodině a rodinném prostředí. Prostor jsem věnoval definici o rodině, jejím základním znakům a všeobecně uznávaným funkcím. V další kapitole jsem prezentoval postavení současné české rodiny, která prochází určitými vývojovými krizemi. Zde také popisuji možné negativní tendence ve výchově v rodině. Ve třetí kapitole jsem se zabýval postavením obviněných ve vězeňských zařízeních a zaměřil jsem se na nabízené možnosti vězňů k navazování kontaktů s rodinou. Ve čtvrté části obdobným způsobem vysvětluji postavení a možnosti navazování kontaktů u odsouzených osob. V poslední teoretické části ukazuji působení odborných zaměstnanců vězeňské služby při realizaci posilování vnějších vztahů vězňů s rodinou.

V praktické části jsou uvedeny informace o nástrojích, které pomáhají posilovat kontakt vězňů s rodinou a dále byl vytyčen výzkumný cíl a uvedeny metody získání dat. V samém závěru práce je uvedeno ověření výzkumných předpokladů.

9. ANOTACE

Bakalářská práce nastiňuje problematiku spojenou s udržováním a posilováním vnějších vztahů vězňů s rodinou. V teoretické části popsána rodina se svými znaky a jejími funkcemi. Dále jsou zde popsány zákonné kontakty vězňů s rodinou a existující možná opatření k posilování rodinných vztahů odsouzených a obviněných. Praktická část je věnována zpracování výsledků získaných z dotazníků pro uvězněné osoby.

Klíčová slova

Výkon vazby, výkon trestu, rodina, vězení, obviněný, odsouzený, programy zacházení, dotazník

Annotation

Bachelor thesis outlines the issues related to maintaining and strengthening the external relations of prisoners with his family. In the theoretical part of the family described their characters and its features. There are also described lawful contacts with families of prisoners and the existing measures possible to strengthen family relationships and the accused prisoners. The practical part is devoted to the results obtained from questionnaires to inmates.

Keywords

Custody, imprisonment, family, prison, accused, convicted, treatment programs, questionnaire.

10. POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

Právní předpisy

1. Evropská vězeňská pravidla
2. Zákon č.293/1993., o výkonu vazby
3. Zákon č.40/2009 Sb., o výkonu trestu
4. Zákon č.555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky.
5. Zákon č.40/1964 Sb., občanský zákoník

Knihy a monografie

1. ČERNÍKOVÁ, V., Základy penologie pro policisty. Praha: Policejní akademie, 2005.
ISBN : 80-7251-104-1
2. FISCHER, S., Etopedie v penitenciární praxi. Ústí nad Labem: Acta, 2006. ISBN : 80-7044-772-9
3. HÁLA, J., Bolest a naděje vězení. Praha: Triton, 2007. ISBN : 978-80-7387-013-3
4. JANOUŠEK, a kol., Sociální psychologie 2.svazek. Praha: SPN, 1984.
5. KRAUS, B., Člověk prostředí výchova. Brno: Paido, 2007. ISBN : 80-7315-004-2
6. LANGMEIER, J., KŇOURKOVÁ, M., Psychologie část 1, Praha, Karlova Univerzita 1984.
7. MAREŠOVÁ, A., KOTULAN, P., MARTÍNKOVÁ, M., Sonda do problematiky osob v ČR poprvé trestaných stíhaných a poprvé vězněných. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. ISBN : 80-7338-034-X
8. MATĚJČEK, Z., Rodiče a děti. Praha: Avicenum, 1986.
9. MATĚJČEK, Z., Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: SPN, 1992.
ISBN : 80-04-25236-2
10. MATĚJČEK, Z., O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994.
ISBN : 80-85282-83-6.
11. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. Krizové situace v rodině očima dítěte. Praha: Grada, 2002.
ISBN : 80-247-0332-7
12. MATOUŠEK, O., Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Slon, 1993.
ISBN : 80-901424-7-8.
13. MEZNÍK, J., Základy penologie. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN : 80-210-1248-X
14. NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D., HÁJEK, S., Psychologie v právu. Praha: C.H.BECK, 1997.
ISBN : 80-7179-177-6

15. MOŽNÝ, I., Česká společnost. Praha: Portál, 2002. ISBN : 80-7178-624-1.
16. MOŽNÝ, I., Sociologie rodiny. Praha: Slon, 1999. ISBN : 80-85850-73-3.
17. POLÁKOVÁ, O., Sociální politika. Praha: Aspi, 2002. ISBN : 80-86395-33-2.
18. RIEGER, Z., Návrat k rodině a domů. Praha: Portál, 2009. ISBN : 978-80-7367-544-8.
19. SATIROVÁ, V., Kniha o rodině. Brno: Práh, 1994. ISBN : 80-901325-0-2
20. SINGLY, F., Sociologie současné rodiny. Praha:Portál, 1999. ISBN : 80-7178-249-1.
21. STŘELEČEK, S., MARÁDOVÁ, E., MARHOUNOVÁ, ŘEHULKA, E., Kapitoly z rodinné výchovy Praha.:Fortuna, 1992. ISBN : 80-85298-84-8.
22. ŠTĚRBA, V., Penologie. Praha: Armex, 2007. ISBN : 97-88086795485
23. TUČEK, M., a kol., Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. ISBN : 80-86429-22-9
24. VÁGNEROVÁ, M., Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2004. ISBN : 80-7178-802-3
25. VÝROST, J., Aplikovaná sociální psychologie I. Praha: Portál, 1998. ISBN : 80-7178-269-6

Internetové zdroje

<http://www.vscr.cz>

11. PŘÍLOHY

Seznam příloh:

- Příloha č.1 – **Dotazník pro uvězněné osoby**
- Příloha č.2 - **Vyhodnocení dotazníků - tabulky**

Dotazník pro uvězněné osoby

Dobrý den,
děkuji Vám za ochotu k vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník je zcela anonymní.
Výsledek zkoumání z těchto dotazníků je určen ke studijním účelům.

Věk:

Pohlaví:

Stav:

1. Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) základní
- b) vyučen
- c) středoškolské s maturitou
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

2. Byl jste ve výkonu trestu?

ANO - NE

3. Máte rodinu? (sourozenci, rodiče, prarodiče, manželka, přítelkyně ....)

ANO - NE

4. Jak rodina nese Váš současný pobyt ve vězení?

- a) mám její podporu (finanční, materiální, psychickou...)
- b) rodina neví, že jsem ve vězení
- c) kvůli vězení se mi rozpadá rodina
- d) rodina se mnou komunikuje

5. Jaká je soudržnost Vaší rodiny?

- a) velká
- b) dostatečná
- c) malá

6. Jaká byla výchova ve Vaší rodině?

- a) autoritativní, trestající
- b) pečlivá
- c) shovívavá
- d) demokratická

7. Udržujete v současné situaci kontakt s rodinou?

ANO - NE

8. Pokud ano, jakým způsobem?

- a) telefonicky
- b) písemným kontaktem
- c) návštěvou
- d) telefonicky + písemným kontaktem
- e) telefonicky + návštěvou
- f) písemným kontaktem + návštěvou
- g) telefonicky + písemným kontaktem + návštěvou

9. Kontakty s okolním světem jsou pravidelné?

ANO - NE

10. Kdo Vás navštěvuje?

- a) manžel - ka
- b) rodiče
- c) děti
- d) přátelé

11. Co Vám nejvíce napomáhá udržovat kontakt s rodinou?

- a) umístění věznice v blízkosti domova
- b) přístup pracovníků vězeňské služby
- c) možnost být zaměstnán ve výkonu trestu
- j) jiné faktory .....

12. Co Vám stěžuje kontakt s rodinou?

- a) vzdálené umístění věznice od domova
- b) přístup pracovníků vězeňské služby
- c) jiné faktory.....

13. Máte po propuštění z výkonu trestu zajištěnou práci?

ANO - NE

14. Pokud ano – kdo ji Vám zajistil?

- a) budu pracovat v předchozím zaměstnání
- b) rodina
- c) přítel - známý
- d) úřad práce
- e) někdo jiný.....

15. Na co se nejvíce těšíte po propuštění na svobodu?

- a) rodina, děti, sourozenci
- b) přátelé
- c) svobodný život
- d) sex
- e) peníze
- f) jídlo
- g) práce
- h) jiné faktory.....

Vyhodnocení dotazníků - tabulky

Počet respondentů: 39 mužů 32 žen		Počet respondentů celkem: 71			
		muži vyjádření	ženy vyjádření	muži vyjádření v %	ženy vyjádření v %
Průměrný věk		35,7	36,5		
Rodinný stav	svobodný	29	21	74,4	65,6
	vdaná - ženatý	10	11	25,6	34,4
1. Jaké máte nejvyšší vzdělání?					
základní		4	20	10,2	62,5
vyučen		15	6	38,5	18,75
středoškolské s maturitou		12	4	30,8	12,5
vyšší odborné		5	0	12,8	0
vysokoškolské		3	2	7,7	6,25
2. Byl jste ve výkonu trestu?					
ano		21	26	53,8	81,25
ne		18	6	46,2	18,75
3. Máte rodinu?					
ano		33	28	84,6	87,5
ne		6	4	15,4	12,5
4. Jak rodina nese Váš současný pobyt?					
mám její podporu		30	17	76,9	53,1
rodina neví, že jsem ve vězení kvůli vězení se mi rozpadá		3	6	7,7	18,75
rodina		2	3	5,1	9,4
rodina se mnou nekomunikuje		4	6	10,3	18,75
5. Jaká je soudržnost Vaší rodiny?					
velká		31	18	79,5	56,25
dostatečná		5	8	12,8	25
malá		3	6	7,7	18,75
6. Jaká byla výchova ve Vaší rodině?					
autorativní, trestající		12	8	30,8	25
pečlivá		12	12	30,8	37,5
shovívavá		9	8	23	25
demokratická		6	4	15,4	12,5
7. Udržujete v současné době kontakt s rodinou?					
ano		35	20	89,7	62,5
ne		4	12	10,3	37,5

	muži vyjádření	ženy	muži vyjádření v %	ženy
8. Pokud ano, jakým způsobem?				
A telefonicky	0	0	0	0
B písemným kontaktem	1	3	2,9	15
C návštěvou	2	2	5,7	10
AB	2	2	5,7	10
AC	3	1	8,6	5
BC	5	2	14,3	10
ABC	22	10	62,8	50
9. Kontakty s okolním světem jsou pravidelné?				
ano	35	26	89,7	81,25
ne	4	6	10,3	18,75
10. Kdo Vás navštěvuje?				
manžel - ka	7	8	17,9	25
rodiče	21	11	53,9	34,4
děti	3	10	7,7	31,2
přátelé	8	3	20,5	9,4
11. Co Vám nejvíce napomáhá udržovat kontakt ?				
umístění věznice v blízkosti domova	23	20	59	62,5
přístup pracovníků vězeňské služby	3	4	7,7	12,5
možnost být zaměstnán ve výkonu trestu	6	2	15,4	6,25
jiné faktory	7	6	17,9	18,75
12. Co Vám stěžuje kontakt s rodinou?				
vzdálené umístění věznice od domova	19	20	48,7	62,5
přístup pracovníků vězeňské služby	9	5	23,1	15,6
jiné faktory	11	7	28,2	21,9
13. Máte po propuštění z trestu zajištěnou práci?				
ano	31	14	79,5	43,75
ne	8	18	20,5	56,25
14. Kdo ji Vám zajistil?				
budu pracovat v předchozím zaměstnání	17	7	54,8	50
rodina	8	4	25,8	28,6
přítel - známý	2	1	6,5	7,1
úřad práce	1	2	3,2	14,3
někdo				
jiný	3	0	9,7	0

	muži ženy		muži ženy	
	vyjádření		vyjádření v %	
15.Na co se nejvíce těšíte po propuštění na svobodu?				
rodina, děti, sourozenci	18	17	46,2	53,1
přátelé	4	4	10,3	12,5
svobodný život	10	9	25,6	28,1
sex	0	0	0	0
peníze	0	0	0	0
jídlo	3	2	7,7	6,3
práce	4	0	10,2	0
jiné faktory	0	0	0	0

